

Jaroslava Pešková jako komeniolog a filozof výchovy ve vztahu k současné krizi rodiny

Brouček Petr

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petr Brouček**
Osobní číslo: **H15206**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Jaroslava Pešková jako komeniolog a filozof výchovy ve vztahu k současné krizi rodiny**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti filozofie výchovy Jaroslavy Peškové a možnosti jejího využití při řešení některých aspektů krize rodiny.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace smíšeného výzkumu formou obsahové analýzy a dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KOMENSKÝ, Jan Amos. Obecná porada o nápravě věcí lidských. Sv 1. Praha: Svoboda, 1997. ISBN 20-205-02262.

PATOČKA, Jan. Péče o duši Sv.1 Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN80-86005-24-0.

PEŠKOVÁ, Jaroslava, SCHÜCKOVÁ Ladislava . Já, člověk... Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-21766-4.

PEŠKOVÁ, Jaroslava a KOŽÍK, František, Všichni na jednom jevišti světa. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991. ISBN 80-205-0091-X.

BALVÍN, Jaroslav, Filozofie výchovy a její pedagogický rozměr. Praha: Hnutí R, 2016. ISBN 978-80-86798-78-3.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

11. ledna 2018

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2018

Ve Zlíně dne 11. ledna 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně26.4.2018

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(2) Vysoká škola nevydávajícím zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpisy vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasaňuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uděje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybnějiálního projevu, jeho vlně u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z vřdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíáá k výši vřdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením s užitím školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Předmětem této práce je životní dílo filozofky Jaroslavy Peškové. Vychází z ní najevo její zájem o filozofii, která poté vyústila v další etapu v jejím vědeckém životě - komeniologii a sociální pedagogiku. Z rozboru práce Jaroslavy Peškové vyplývá vztah k dalším myslitelům – především k osobě Jana Amose Komenského a Jana Patočky. Z hlubin jejího díla se vynořuje její vizionářství týkající se chování jednotlivce, partnerského soužití, krize vztahů v nově utvářené společnosti, v závislosti na přijímání nového řádu. Dále z jejího díla můžeme vyčíst popis rozpadu rodiny, patologie rodiny a spojitost mezi přetechizovanou společností a rodinným životem. Pešková popisuje nově se tvořící mnohočetné rodiny vzniklé po rozpadu původních nukleárních rodin z pohledu psychologie, sociologie i teorie výchovy. Zde nacházíme také její výklad filozofie výchovy stejně jako postoj k sociální pedagogice. Jaroslava Pešková sice sociální pedagogiku jakožto nový, mladý vědní obor nezmiňuje, ale její celoživotní práce například v mládežnické organizaci k ní přímo odkazuje. Z poznatků uvedených v teoretické části vychází část praktická. Cílem výzkumu bylo zjistit, zda a jak vnímá současná společnost krizi rodiny, kde by mohla být nápomocna sociální pedagogika v řešení těchto problémů. Byl vytvořen dotazník, který zkoumal podíl rozvodů v závislosti na vzdělání mezi generacemi. K dalšímu životnímu dílu Jaroslavy Peškové patří zájem o osobu Jana Amose Komenského, který svými geniálními myšlenkami, odkazy, publikacemi a celkovou organizací školství ovlivnil rozvoj sociální pedagogiky i jeho následovníky – hlavně zmiňovanou Jaroslavu Peškovou.

Klíčová slova: Sociální pedagogika, mezilidské vztahy, filozofie výchovy, provádějící filozofie, patologie rodiny, krize a rozpad rodiny

ABSTRACT

The subject of this work is the life work of the philosopher Jaroslava Pešková. Her interest in philosophy, which resulted in the next stage in her scientific life, namely comeniology and social pedagogy, is revealing. From the analysis of the work of Jaroslava Pešková and the resulting relation to other thinkers - especially to the person of Jan Amos Komenský and Jan Patočka, her visionary about the behavior of the individual and the coexistence of

partner, the crisis of relations in the newly formed society, appears, depending on the adoption of the new order. This results in a family breakdown, a description of family pathology, and a link between the over-technologized society and family life. Pešková describes the newly created diverse families that arose after the breakdown of the original nuclear families from the point of view of psychology, sociology and education theory. Here we also find its interpretation of the philosophy of education as well as attitude to social pedagogy. Jaroslava Pešková does not mention social pedagogy as a new, young science branch, but its life-long work, for example, in the youth organization directly refers to it. The practical part is based on the findings of the theoretical part. The aim of qualitative research was to determine whether and how contemporary society perceives the family crisis and where social pedagogy could help to solve these problems. A questionnaire was produced that examined the proportion of divorce depending on intergenerational education.

Keywords: Social pedagogy, interpersonal relationships, philosophy of education, performing philosophy, family pathology, crisis and family breakdown

Mé poděkování patří doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za cenné rady a doporučení, kterými mi byl nápomocen při vypracování mé bakalářské práce. Také děkuji svojí manželce za trpělivost a toleranci, a dětem se omlouvám, že jsem na ně neměl tolik času, kolik by potřebovali.

Motto: Vzdělání je to, co nám zůstane, když zapomeneme všechno, co jsme se naučili ve škole.

Karel Čapek

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

Obsah	9
Úvod	10
1 K teoretickým východiskům a základním pojmům	13
1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech	13
1.2 K základním pojmům	15
2 Jaroslava PEŠKOVÁ A JEJÍ VZTAH K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	17
2.1 Jaroslava Pešková filozof	18
2.2 Komeniolog a pedagožka filozofie výchovy	21
2.3 Pešková a pojetí filozofie výchovy	24
3 Krize a rozpad rodiny	28
3.1 Funkce rodiny v minulosti a dnes	30
3.2 Prevence krize rodiny	35
3.3 Zákon o rodině č. 94/1963 Sb	39
4 Výzkumná a metodologická část	44
4.1 Rozvody základní fakta	44
4.2 Dotazník, výzkum	46
4.3 Výzkumný soubor	48
5 Analýza dat	49
5.1 Presentace výsledků výzkumu	49
5.2 K hypotézám	64
5.3 Závěr	67
6 Shrnutí výzkumu (závěr praktické části)	68
7 Diskuse	69
8 Doporučení	70

ÚVOD

Sociální pedagogika je věda relativně mladá a dosti široce vymezená, přesto platí, že sociální pedagogika je jako židle. Musí také stát pevně na svých nohách. Je zde patrná jistá neukotvenost a široké rozkročení mezi nejrůznějšími pojetími a názory na to, co je vlastně předmětem sociální pedagogiky. Výzvou je, jak tuto problematiku pojmout. V každém jednotlivém státě k ní přistupují svojí vlastní metodou. V našich podmínkách je tato nevyjasněnost ještě patrnější než v zemích na západ od nás, a to proto, jak zmiňuje Miroslav Procházka (Procházka 2012, s. 9), že sociální pedagogika je v našich podmínkách stále jedna z nejnovějších pedagogických disciplín. Tato disciplína je pevně zakotvena v tradicích pedagogické vědy, která jako věda o výchově neopomíjí sociální aspekt a výchovu člověka pojednává především jako sociální. (Procházka 2013 s. 10). Příčinou přehlížení a zanedbávání sociálně pedagogických otázek v minulosti, kdy probíhala a stále probíhá diskuze o tom, kterých částí populace se má sociálně pedagogická činnost týkat a v jakém prostředí má tato sociální výchova probíhat. Proto si zmiňme některá z pojetí a pokusme se zhodnotit jejich důležitost a významnost ve vztahu k tématu naší práce. Humanistická koncepce vzdělání koncentrovaná kolem antických kulturních hodnot, představovala ucelený systém vzdělání. Pozdější úsilí vměstnat co nejvíce poznatků do obsahu vzdělání, vedlo k encyklopedickému pojetí. Zároveň se uplatňovaly snahy rozvíjet a cvičit všechny schopnosti a přirozené síly člověka (Skalková 1999, s. 34) V zásadě je možno v sociální pedagogice rozlišovat pojetí užší a širší. Zatímco v užším pojetí se jedná především o aplikovanou disciplínu, působící především na rizikové části populace, Světlá Klapilová označuje sociální pedagogiku za teorii životní pomoci ohrožené mládeži (Klapilová, 1996 cit. podle Kraus, 2008, s. 44). Předmětem takového pojetí jsou tedy především problémy spojené s chudobou, nezaměstnaností a dalšími nepříznivými jevy. (Procházka, 2012, s. 66) Širší pojetí považuje sociální pedagogiku za multidisciplinární obor, věnující se celé populaci (Procházka, 2012, s. 67). Toto pojetí se lze z našich autorů najít u Zlatice Bakošové, která chápe sociální pedagogiku jako životní pomoc v nejrůznějších životních situacích. Takové pojetí je blízké názorům německého autora J. Schillinga, pro kterého je sociální pedagogika pomocí lidem všech věkových kategorií a v nejrůznějších životních situacích. Uvažuje v úzkém propojení se sociální prací. Schilling se domnívá, že se stírají hranice mezi institucemi sociálními a vzdělávacími a předmětem jeho zájmu se stává celá populace. Celá sociální pedagogika se však musela opřít o filozofii a hlavně o filozofii výchovy. Jaroslav Balvín zmiňuje obrovský vliv Jana Patočky a Jaroslavy Peškové na stavbu základů této nově vznikající pedagogické

disciplíny. Balvín zmiňuje odkaz Jana Patočky a společenskou souvislost ve vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným, kdy zcela očividně jde o to, že výchova a vzdělávání má napomáhat člověku v nalézání smyslu jeho života a osvětlit, proč je právě filozofie výchovy tak důležitou součástí přípravy učitele a proč je pro výchovu filozofie užitečná. (Balvín, 2008, s. 194) Pedagogika jako nauka o výchově má však vždycky za předpoklad určitou ideu smyslu života. Je zřejmé, že vychováváme-li k něčemu, zmiňuje Patočka, vychováváme k takové formě života, která pro nás má cenu, důležitost, kterou chceme udržet výchovou nejen pro sebe, ale pro celé společenství. (Patočka, 1996, s. 372) Jako další pokračovatel Patočkova odkazu vstupuje do „světél *ramp jeviště světa*“ Jaroslava Pešková. Filosofii výchovy profesorka Jaroslava Pešková spojovala a často také ztotožňovala s filosofií „provádějící“. Ve spojení s filosofií výchovy Jaroslava Pešková zdůvodňuje nepostradatelnost filosofie pro náš život. Podle Patočky a zejména jeho následovnice, má filosofie nedoceněný význam jak pro pedagogy, učitele tak pro vychovatele. Dějiny filosofie pro ni nejsou přehledem jednotlivých myšlenek konkrétních filosofů. V jejím pojetí je úkolem dějin filosofie sledovat otázky, které si lidstvo kladlo od samých počátků teoretického myšlení, a ukazovat, že naše dnešní kladení otázek se o tuto tradici opírá, že jenom nahrazuje staré otázky novými, pregnantněji formulovanými otázkami. (Pešková, 1991 s. 37) Sociální pedagogika je považována za hraniční vědu, disciplínu na pomezí pedagogiky a sociologie. (Nečas 2013, s 29) Sociální pedagogika zkoumá vztahy mezi prostředím a výchovou. Smyslem je uvést jedince, či skupinu do stavu, který odpovídá platné normě. Současné postavení sociální pedagogiky, která reaguje na sociální i patologické projevy skupin a jednotlivců je velmi důležité právě v návaznosti na zmíněné změny hodnotového systému. (Munková 2001, s. 72) Snahou sociální pedagogiky je pomáhat poskytnutím podání pomocné ruky jedincům, či skupinám, jako jsou rodiny, organizace či celé sociální třídy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

Úkolem sociálního pedagoga je najít si své pevné místo v rámci výše zmíněných vědeckých disciplín a využívat jejich poznatků ke své práci. Jedním z mnoha úkolů je, jak nahlížet a jak využívat filozofii výchovy, k samotnému výkonu této profese. Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí. Část první, teoretická, je rozdělena do tří kapitol. Pojednává o Jaroslavě Peškové, popisuje její filozofický pohled na daný problém, problém krize a rozpadu rodiny. Pro ujasnění jejího pohledu na věc zmiňuji její práce o Janu Amosi Komenském, zkoumání souvislostí, které vedou k sociální pedagogice a táhnou se jako červená nit staletími. Dále jsem si dovolil zmínit práce filozofa Jana Patočky, ze kterých později vycházela tak zvaná filozofie provádějící, kterou aplikovala Jaroslava Pešková v běžném životě. V závěru nastiňuji vizionářství a rozhled Jaroslavy Peškové ve vztahu k rodině, krizi rodiny a zrychlování světa, kdy naše životy začala ovlivňovat technologická proměna společnosti, zvýšený důraz na lidská práva, včetně prosazování práv žen a dětí. V další části je z pohledu sociologa, pedagoga i psychologa je rozebrána krize rodiny a společenský dopad jejího rozpadu. V poslední kapitole teoretické části je zmíněn o zákon o rodině, popisující rozpad rodiny z pohledu práva a jeho přímý dopad na jednotlivce. Základem praktické části byl zkonstruovaný dotazník pro kvalitativní výzkum, který měl za úkol podat základní informace o tom, jak se současné nukleární rodiny cítí v této době a jaký má na ně současná doba plná technologických zvrátů a sociálních sítí vliv. Dále bylo jeho úkolem porovnat vnímání instituce manželství a partnerství rozdílnými generacemi respondentů.

1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech

Domácí literatura

Česká literatura se může pyšnit spoustou děl zabývajících se filozofií, filozofií výchovy i pracemi popisujícími dílo a život Jana Amose Komenského. Většina těchto publikací je psána nadčasově, tak, že jim zub času neubral na jisté inspiraci, kterou nesou jako poseství pro čtenáře. Tyto publikace mají nadčasový styl a jsou stále aktuální. Zvědavý čtenář v nich jistě nalezne inspiraci pro svoje hledání o otázkách smyslu života. Přesto je tu jistá nevyrovnanost a dostatečnost kvalitních prací týkajících se jak filozofie, tak sociologického pohledu na krizi rodiny od poloviny sedmdesátých let 20. století nám dovoluje nahlédnout do děl Jaroslavy Peškové – Já člověk, Jana Patočky do díla Péče o duši a dalších prací vztahujících se k sociální pedagogice. Zde excelují taková jména

jako Palouš, Kraus, Svoboda a další. Hlavním úkolem této zvolené literatury bylo podat obraz nejen o filozofii, filozofii výchovy a osobnostech dotýkajících se sociální pedagogiky a jejich přínosu tomuto oboru. Z vybraných prací jak Peškové, Patočky či současného Balvína vyplývá, jak je filozofie výchovy důležitým článkem pochopení a nalézání smyslu života a jak je to důležitý článek výchovy nejen u dětí .

Zahraniční literatura

Ze zahraničních autorů bylo čerpáno hlavně pro sociologická data a vysvětlení, které nejlépe nabízel Anthony Giddens a které byly přeloženy do českého nebo slovenského jazyka. Zahraniční literatura působí jako svorník při hledání souvislostí našeho současného bytí v soukolí globalizace a propojenosti současného světa. Anglosaští autoři naznačují a vysvětlují ve svých dílech směr, jakým se světové společenství ubírá, jak funguje náš společný západní civilizační okruh.

Cizojazyčná literatura

Literatura ze zahraničních zdrojů nám dává možnost nahlédnout do pojetí filozofie z vnějšího pohledu a odstupu. Stejně tak umožňuje podívat se očima cizince na dílo Komenského v kontextu evropském , nikoliv omezeném naší provinčností. Zahraniční literatura se Janu Amosovi Komenskému věnuje dostatečně, v posledních letech je hojně obsažena v odborných pracích i sociální práce a pedagogika. Justin Glenn popisuje v odborném tisku revoluční filozofii vzdělávání v Evropě a porovnává myšlenky, přístupy a nápady Komenského, které byly představeny takovým propagátorům vzdělání jako Jeanovi Piagetovi. Sociální pedagogiku nacházíme zmíněnu například v pracích Harryho Danilese - Vygotsky and pedagogy , nebo v práci Petera Blatchforda Toward a social pedagogy of clasroom group work, kde zkoumá pojmy sociálně pedagogické práce jako neviděné složky práce se skupinou. Mimo jiné popisuje rozsáhlý projekt probíhající ve Velké Británii s cílem kvalitní skupinové práce. Odkaz Patočky a Peškové nacházíme hlavně v překladech děl, protože přesah jejich filozofie do okolních zemí nebyl dost výrazný a to zejména díky uzavřenosti tehdejšího komunistického režimu.

1.2 K základním pojmům

Vzhledem k tomu, že tato práce se zaměřuje na téma filozofie, komeniologie a období pokrývající druhou polovinu 20. století budeme zde uvádět pouze některé z filozofických a pedagogických termínů. V práci Jana Patočky se hojně setkáváme s pojmem fenomenologie, což je přesné, popisné zkoumání souboru jevů. Počátky tohoto filozofického směru jsou připisovány Edmundovi Husserlovi. Ten žádá po filozofii vědeckou přesnost díky nové popisné metodě. (Filozofický slovník 1994, s. 81) Výraz, který je důležitý pro pochopení díla níže zmíněných filozofů, je ontologie. (z řec. ón, ontos – jsoucí) Tato filosofická disciplína je věda o bytí, jsoucnu a nejobecnějších otázkách. Podle Aristotela je součástí metafyziky směle se nazývá, „první filozofií“. Dalším zmíněným termínem, který nesmíme vynechat, je metafyzika. Věda o jsoucnu, tázání se po podmínkách existence bytí. Bytí, to je první filozofie, znalost božských věcí. (Androníkos z Rhodu 1 st př. n. l) V návaznosti filozofie na pedagogiku zmiňujeme Jana Amose Komenského, který se pokoušel odstranit nedorozumění mezi lidmi a národy pomocí pansofie. Pansofie je věda, filosofický směr, jenž se snaží skrze poznání a zahrnutí všech vědních oborů harmonizovat svět, zbourat například jazykové bariéry mezi lidmi. V životní linii Jaroslavy Peškové, dalšího z filozofů, kterých se tato práce týká, se zmiňujeme o skautském hnutí. Toto vychází z anglického slova scout – vojenský zvěd, dnes člen mládežnického hnutí. Dalším z termínů, kterým je nutno věnovat pozornost je řecké slovo Paidea – péče o duši, utváření humanitních ctností, výchova a vzdělávání. Řecký termín Paidea, odvozený od podstatného jména PAIS (dítě), znamená výchova. Příbuzným slovem je PAIDIA, hra. Podle Peškové má význam nejen naučný, ale souvisí se vzdělaností a kulturou. Má rozměr etický, je péčí o duši, o nitro člověka. Podle Palouše je výchova především odvratem od zaneprazdňující činnosti, kdy koncept výchovy má voluntaristické rysy. Dalším pojem, se kterým se setkáme v teoretické části je manželství. Manželství je dobrovolné společenství muže a ženy založené zákonem stanovenými podmínkami. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Manželství je vztahem právním, oba manželé mají v manželství rovné postavení. Úkolem filozofického přístupu není jen poskytovat řešení problémů či návody k tomuto, ale je nutno pokládat si otázky, ptát se takovým způsobem, který nás bude nutit zamýšlet se nad smyslem výchovy. Filozofie výchovy hledá odpovědi na otázky, jak vlastně mají lidé žít, aby byli užiteční nejen sobě, ale i druhým, s ohledem na štěstí nejen lidí, ale i celé civilizace. Filozofie výchovy je pojímána jako teorie získávající podněty k získávání

odpovědí na otázky lidské existence, lidského myšlení a směřování životní cesty. Je to moudrost každodenního rozhodování .

2 JAROSLAVA PEŠKOVÁ A JEJÍ VZTAH K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE

V této kapitole si přiblížíme osobnost české filozofky, historičky české filozofie a filozofující komenioložku a „misionářku“ filozofického uchopování vědeckých i učitelských témat a problémů. Jaroslava Pešková v této roli působila v široké škále oborů, která sahala od historie, literatury nebo dějin umění přes pedagogiku a různé oblasti medicíny až k architektuře. Ovšem stejně tak byla pedagožka a filozofka vzdělávání, proto se v jejím odkazu setkáváme často se sloučením těchto oborů. Nás bude zajímat především její činnost vychovatelská, kterou lze označit za činnost sociálně pedagogickou. Jako pedagog působila Jaroslava Pešková téměř polovinu své profesionální kariéry. V posledních letech života, kdy se věnovala především spisovatelské a publikační činnosti, se snažila o zpopularizování svých pedagogických zásad a metod. Její praktická vychovatelská práce spočívala aktivním životě ve skautském hnutí, kde aplikovala svou vizi filozofie hlubšího porozumění a sepětí společnosti a přírody. Její dílo obsahuje desítky článků a monografií, které publikovala v odborných časopisech a sbornících, s širokým záběrem témat a umění. Nás však bude ponejvíce zajímat oblast, které se věnovala nejintenzivněji, ve které se vyprofilovala v odborníka. Je to oblast filozofie výchovy, komeniologie, filosofie dějin a dějin české filosofie. Jaroslava Pešková se filozofií věnovala i v osobním životě, jejím manželem byl rovněž profesor filozofie Jiří Pešek. Spolu s ním překládala obtížné texty od zahraničních filozofů, mezi nejvýznamnější patří překlad Karla Marxe.

Jaroslava Pešková vizionářsky ve svých pracích předpověděla dobu stresu, odcizení, dobu, ve které současná generace nemá a nezná náležité modely chování. Říká se, „život je změna“. Po změně toužíme, těšíme se na ni, ale vyžaduje to obrovský kus práce pracovat na sobě. Většinu populace tyto životní změny zastihují nepřipravené. Tuto nově nastalou situaci nyní nezvládáme, nedovedeme předvídat a unést novou životní roli. V minulosti byla podle Langmeiera a Krejčířové situace snazší a to ze zmíněných a souvisejících důvodů. Výchova byla v po sobě následujících generacích vedena zhruba ve stejných rysech, protože výchovné cíle byly podobné. Dítě bylo vychováváno v tradici upevněné předešlými věky a to zajišťovalo předávání kulturního dědictví. (Langmeier, Krejčířová 2013, s. 321) Nové generace dostávaly víceméně hotové poznatky, a zastávaly stejné hodnoty a postoje jako předcházející generace. Neměnná výchova byla přípravou pro v podstatě stejný svět (Giddens 2013), svět otců a dědů. Poznatky, postoje, dovednosti a hodnoty se mezi generacemi měnily jen málo. Revoluční společenské změny nezasáhly

vývoj filozofie výchovy a cílovou skupinu v širokých vrstvách vůbec, anebo jen málo. Teprve ve století válek se situace začala měnit a tyto změny se neustále prohlubují jak v západním světě, tak v zemích rozvojových. Změny podle Jaroslavy Peškové na nás působí celý život, neustále, proti naší vůli, a chtění. Jsou to především změny pracovní činnosti a tempa, změny životního rytmu, změny v paradigmatu chování, které předjímá změny ve společnosti, zrychlování cyklů ve výrobě, produkci a naposledy změny vyvolané stárnutím, biologickými pochody jedince. Na tuto oblast společenských, biologických změn má najít řešení právě filozofie výchovy.

2.1 Jaroslava Pešková filozof

Narodila se 20. března 1929 v Plzni v rodině Josefa a Blaženy Bělohoubkových. Své dětství zmínila v knize *Tradice a perspektivy pedagogických věd* (Pešková 2003, s. 261-275), kde popisuje skromné, až nuzné podmínky, ve kterých vyrůstala. Otec byl legionář, důstojník československé armády. Rodina s ním putovala na Slovensko, strávila své dětství v Popradě. V době první – masarykovské- republiky, bylo nutné dosídlit, dovzdělat a povznést země připojené k Československu. Vzhledem k tomu, že na Slovensku či podkarpatské Rusi byl nedostatek jak úředníků, tak vojáků, četníků a dalších vzdělaných a loajálních představitelů státu, bylo celkem běžné, že se tito stěhovali i s rodinami na svá nová působiště. Byla to doba hledání místa nové republiky ve světě. Bylo potřeba kolonizovat a povznést zaostalé kouty nově vzniklé republiky a rozšířit nejen správu vzdálených míst, ale vybudovat funkční stát. K tomuto sloužili vysloužilí vojáci, kteří na svých nových působištích působili osvětově nejen ve své roli správce, ale i jako učitelé a nositelé kultury nového Československa.

V časopise *Forum* zmiňuje profesor historie Jiří Pešek dobu, která ji však významně formovala. Byla to překvapivě doba útlaku v čase protektorátu. Ač to dnes zní nereálně, je ověřitelnou skutečností, že Jaroslava od svých čtrnácti let pořádala pro pražskou sociální péči letní tábory, samostatně na ně vyjížděla jako zodpovědná hlavní vedoucí dvou až tří tuctů dětí. V téže době se v rámci levicové odbojové organizace *Pěst* nechala vyškolit na zdravotní sestru. Po vypuknutí Pražského povstání nastoupila do lazaretu a tyto dramatické dny strávila „na sále“ jako šestnáctiletá pomocnice při operacích. (Forum 2013) Gymnázium dokončila v revolučním roce 1948. Poté studovala na Univerzitě Karlově filozofii a dějepis. Následovala pedagogika a defektologie (obdobu sociální pedagogiky) (archiv UK, příloha 2). Po čtyřech letech studia získala titul doktor filozofie za práci „*Pozitivismus a výchova v díle Františka Krejčího*“ V roce 1965 předložila habilitační

práci z dějin filozofie, „Teorie sociální perspektivy v české filozofii 19. století“ Významnou změnou v jejím životě přineslo setkání s Janem Patočkou v roce 1964. Ten manžele Peškovy spolu s celou mladší generací, získal pro fenomenologii a zejména Heideggerovu ontologii. (archiv UK , fond J. Peškové příloha č. 3) Zásluhou návštěv bytových seminářů J. Patočky se začala zabývat filozofií výchovy, Komenským a fenomenologií. Patočka své semináře s neochvějnou pravidelností pořádal až do podpisu Charty 77, kdy byl zatčen a tajnou policií umučen k smrti po výslechu. Pro mladé kolegy přineslo jeho působení otevření zcela nových teoretických horizontů. Jaroslava Pešková mluvila plynule anglicky, německy, francouzsky, ruský. K jejím pracem patří i vynikající překlady filozofických děl převážně z německé kulturní oblasti. S manželem spolupracovala na mnoha dalších překladech, zejména pak přeložili Ekonomicko-filozofický rukopis (1978) Karla Marxe.

Jaroslava Pešková byla celoživotní vyznavačkou skautingu. Po válce ji to vedlo jednak do skautingu, kde byla činná po celý profesní život (spoluorganizovala mezinárodní ženský skautský tábor na Střeleckém ostrově roku 1947, účastnila se skautských akcí v zahraničí). Zároveň byla u toho, když se opět zakládal či obnovoval skauting a Jaroslava Pešková se roku 1992 stala na jedno funkční období náčelnicí ženského kmene. Podle všeho velmi úspěšnou. Dokud zdraví dovolilo, jezdila na skautské tábory učit, přednášet, diskutovat a až do sedmdesátky spát ve stanu. Skauting je jedna z nejstarších a nejmasovějších dětských a mládežnických organizací. Vznikl v Anglii, kde se slavný generál Robert Baden-Powell , hrdina búrské války, rozhodl založit organizaci, která měla sdružovat děti a mládež, rozvíjet tělesné, mentální a duchovní schopnosti a dovednosti. Měla je připravovat pro konstruktivní roli života ve společnosti. Zvláštní důraz kladl na pobyt a přežití v přírodě. První takový sraz, kdy jednadvacet londýnských chlapců z různých sociálních poměrů se roku 1907 vylodilo na ostrov Brownsee, kde strávili několik dnů v letním táboře. Baden-Powell byl úspěšný voják, vložil své praktické zkušenosti do organizace tohoto tábora. Tábor na Brownsee se stal počátkem celosvětového hnutí. K nám do českých zemí přinesl skauting profesor Antonín B. Svojsík, který se již v roce 1911 seznámil se skautskou myšlenkou přímo v zemi jejího stvoření a uspořádal v následujícím roce první tábor v Lipnici. Tento sepsal dílo *Základy Junáctví*. Současných českých skautů bylo v roce 2016 55 553 členů (<https://is.skaut.cz/opendata/>) a celosvětově se v tomto hnutí angažuje přes 40 milionů mladých lidí. Myšlenka skautingu u nás našla široký ohlas ve společnosti proto, že uspokojuje přirozenou touhu po dobrodružství a objevování. Její princip je založen na dobrovolnosti, službě bohu a sobě. Organizace se hlásí

k apolitičnosti, je přístupná pro všechny, bez rozdílu věku, rasy, pohlaví. Podporuje soutěživost a samostatnost, přátelství, vlastenectví, osobní zodpovědnost. Není bez zajímavosti, že na podobných myšlenkách stojí například letní tábory pro děti ze sociálně vyloučených skupin, drogově závislé a další osoby z okraje společnosti, kterými se zabývá sociální pedagog. Sociální pedagogika, která může dělat programy na míru jednotlivým skupinám, vychází z historie a čerpá z minulosti i současnosti skautingu. Sociální pedagog může využít celou škálu možností skautských metod jako učení se prostřednictvím činností, využívat členství v malých skupinách, aplikovat stimulační programy vycházející ze zájmu a dobrovolnosti účastníků. Skauting byl trnem v oku mnoha autoritářským a totalitním režimům, u nás byl zakázán v době nacistické okupace a poté hned dvakrát během komunistické vlády. Poprvé v roce 1950, kdy se měl rozpustit v zastřešující mládežnické organizaci zvané pionýr, podruhé po svém znovuzrození během pražského jara byl opět zakázán v sedmdesátých normalizačních letech. To se naštěstí nepodařilo. V českém skautském slibu se hovoří o „službě nejvyšší pravdě a lásce“. Totality s pravdou a láskou nepočítají, naopak, podporují lež a nenávisť.

V osmdesátých letech, v době, kdy stejně smýšlející akademičtí kolegové byli vylučováni z akademického života a pracovali na podřadných pozicích, měla štěstí. Jaroslava Pešková přestoupila pouze na pedagogickou fakultu. Po revoluci v 1989 roce byla zvolena proděkanem FF UK, následně v roce 1991 profesorem filozofie výchovy. Na pedagogické fakultě působila spolu s významným pedagogem Radimem Paloušem (slovník českých filozofů 1994, s. 434), až do své smrti 2.2. 2006, kdy zemřela na selhání srdce a plic. Radim Palouš, který studoval u Jana Patočky filozofii, byl také skautem, čímž lze vysvětlit spojení a průnik společných zájmů s J. Peškovou. Zabýval se Komenským a filozofií výchovy obohatil, stejně jako Pešková, výkladem Komenského díla.

Politické poučovací období nenahrávalo filozofii a filozofům. Nastalo odcizení filozofie nejširším vrstvám národa. Navíc nastávala technizace celých průmyslových i rolnických odvětví a tato doba rozhodně nenahrávala tomu aby se filozofie držela jakožto významný sociální obor. Technický rozvoj všude zdůrazňuje vědu a vědeckost. (Pešková 1996, s. 32) toto mohly být důvody, proč se Jaroslava Pešková snažila celý tvůrčí život o rozšíření filozofie „mezi lidmi“. Mezi studenty ji šířila jako pedagog, kde se snažila prosadit, aby se filosofie nevyučovala jen na školách vysokých, ale stala se součástí osnov středních škol. Jak zmínila Jaroslava Pešková v jednom z mnoha rozhovorů „chtěla revokovat filozofii jako výchovné hnutí, tak jak se o to pokoušeli velcí duchové dějin od antiky po současnost“. (Svobodová 2007, s. 50) Mínila, že filozofie by se měla stát

součástí vzdělání a všeobecné vzdělanosti. Podle pedagogického slovníku je vzdělání souhrn znalostí, dovedností a schopností, které lidé získávají prostřednictvím vzdělání, výuky a studia. Vzdělanost tedy znamená kultivaci, pěstování toho co se dá rozvinout, otevření přístupů k tajemství zrození světa, vesmíru a vůbec (Douglas 2002, s. 145) Podle Peškové není pro člověka vůbec důležité naučit se zacházet s věcmi instrumentálního a duchovního charakteru, ale naopak je velmi důležité pronikat k jádrům, zrození věcí, odhalit to, co se skrývá, ale není patrné na první pohled. Vzdělání tedy znamená zabydlit se ve světě, do kterého jsme se narodili a jehož dění se děje na společné půdě universa. (Pešková 1998, s. 23) Pešková spatřovala veliký problém hlavně v přístupu ze strany školství. k filozofii je nutno přistupovat svědomitě, s velkým osobním úsilím a mít hodně času. Toto se neslučovalo s výukou tehdy ani dne, ve výuce převládají přírodovědné předměty, zákonitě pak se nedostává času na výuku filozofie tolik času, aby studenti si byli schopni osvojit a přijmout filozofické myšlenky, které jsou natolik odlišné od vzdělání, které je nutné například k ovládnutí nových digitálních technologií.

2.2 Komeniolog a pedagožka filozofie výchovy

„ Je třeba, aby všechny národy usilovaly o společné dobro, aby hledali mír, pravdu a rozšévali lásku k bližnímu. “

Takto hovoří hlas Jana Amose Komenského přes hloubku čtyř století k dnešním lidem. Jan Amos Komenský (1592 – 1670) zakladatel novodobé pedagogiky, originální filozof, biskup Jednoty bratrské. Studoval univerzity a školy ve městech Přerov, Herborn, Heidelberg. Poté působil ve Fulneku. Po porážce českého stavovského povstání odchází roku 1628 do vyhnanství. Usadil se v Lešně. Na pozvání anglického parlamentu pracuje v Londýně na reformě školství. V roce 1642 pracuje ve Švédsku na tomtéž úkolu. Roku 1650 v Sedmihradech vydává učebnici Orbis Pictus. 1654 se vrací do Lešna, odkud po vypálení města odchází 1656 do Amsterdamu. Zde se snaží dokončit své dílo pedagogické i filozofické. Za jeho života vyšly jen dvě části. (Filozofický slovník 1994, s. 147) Komenský byl znám jako vynikající učitel, ale jeho filozofické názory byly pokládány za překonané. Teprve Pansofie je věda či filosofický směr, jenž se snaží skrze poznání a zahrnutí všech vědních oborů harmonizovat svět a zbourat například i jazykové bariéry mezi lidmi v roce 1935 byl v archivu Halle an der Saale objeven rukopis Všeobecná porada o nápravě věcí lidských (De rerum humanarum emendatione consultatio catholica), kde se ukázalo, že Komenského pedagogika má zvláštní smysl právě proto, že vznikla na základě Komenského filozofie. Komenský chápe pansofickou filozofii velmi

moderně, Je inspirována novoplatónskou teorií. Svět lidské dovednosti v ní pokračuje ke světu duchovnímu, člověk bytost konečná se blíží k nekonečnému řádu bytí – k Bohu. Komenského porada hledá metodickou cestu k poznání a zlepšení člověka a jeho světa. (Patočka 1981, s 75) Tohoto muže 17.století nám objevily teprve nedávno nalezené rukopisy a podstatně doplnily hloubku jeho myšlenek, které předběhly daleko svoji dobu. Komenského dílo vzniklo v podmínkách 17. století, a odráží nejen dobové rozpory a složitou cestu lidského poznání(Pešková, Kožík 1991 s. 28) Bylo by mylné se domnívat, že šlo o osvětovou koncepci nápravy světa, byla to myšlenka , jak zmiňuje Pešková , vytvoření společenství založeného na jednotném základě všestranné vzdělanosti a porozumění smyslu lidského společenského života. Z děl Jaroslavy Peškové je cítit obdiv k světovému velikánu – Janu Amosovi Komenskému. Mají-li se studenti orientovat ve světě městské komunity, sděluje Pešková, ve světě přírody a lidí, musí porozumět světu v celku. (Obecná porada, 2007 s. 323) Tento myslitel, který bezpochyby předběhl dobu, v níž žil a tvořil, je prezentován především jako pedagog, učitel národů, průkopník nových metod a výuky. Jan Amos Komenský byl mimo jiné vynikající spisovatel a především filozof. Jaroslava Pešková napsala ke čtyřstému narození Jana Amose Komenského toto: Ani úspěch jeho učebnic nemůžeme pochopit bez alespoň částečného porozumění jeho myslitelského odkazu. Stejně tak jako jeho pedagogika je založena na jeho filozofii, tak bez její znalosti rozhodně nemůžeme přiměřeně interpretovat ani Komenského úsilí o vše nápravu. (Pešková 1992, s. 52) V devadesátých letech, kdy se zabývala velice intenzivně životem a dílem tohoto velikána, publikovala většinu textů, článků k této tématice. Výsledky jeho učitelských metod obdivovala ve filozofii výchovy a v tomto pojetí filozofie viděla možnost i řešení problémů dané generace. Ke komeniologii přispěla v monografii Všichni na jednom jevišti světa. Tato publikace je skvěle propracovaná a mohla by se stát učebnicí komeniologie. Název monografie pochází z citace Komenského obecné porady. „všichni na jednom jevišti velikého světa stojíme a cokoli se tu koná, všech se týče“ (Pešková, Kožík 1991, s. 5).

Jan Amos Komenský se zpočátku vůbec filozofii nevěnoval. Ač tento obor sice studoval na universitách v Herbronu i Heidelbergu, zpočátku byla pro něj pouze jednou z mnoha povinností při přednáškách metafyziky. Teprve v pozdějším období sehrála filosofie velkou roli. Stala se základním kamenem jeho úvah o světě – pansofie- všeobjímající vědy, která by tvořila jednotu spojující všechny vědy. A právě tato musí podle Komenského vycházet z té jediné základní vědy- filozofie. Z toho vyplývá, že filozofie se stala metodou pro vznik nové filozofie hledání pravdy. V tomto duchu uvažoval Komenský, pansofická

metafyzika by měla obsahovat obecné principy a poznání. Komenský se dovolává Bacona, Campanelly a jiných učenců této doby. (Rádl 1999, s. 168) Jeho filozofie má účel pedagogický, chtěl vědění usoustavit, podat je jako jednotnou moudrost „ pansofii“. Pansofie je podle Peškové pro Komenského jedinou cestou, jak porozumět světu ve kterém společně žijeme. Je to metoda přístupu, založená na porozumění sobě, na nalezení naší duševní krajiny bytí, která je světlem v Komenského terminologii (Pešková 1992 s. 44). Podle J. Peškové je v této Komenského filozofii základním pojmem dokonalý Bůh. Bůh jako důvěryhodný jednotný základ všeho poznání. Písmo nám zprostředkovává důvěru v objektivitu a poznatelnost světa, který nás v metafyzickém pojetí překračuje. Zaměření na smyslové vnímání – orbis pictus, protože smysly jsou to první, čím interagujeme s okolním světem. Orbis pictus – dílo zaměřené na smyslové vnímání pro pedagogy. Komenského zajímá způsob rozvíjení a následné kultivace. Pět smyslů je pro něj pět klíčů k realitě, kterou musíme zkoumat ze všech stran. Smyslové poznání je forma osvojování si světa takového, jaký je. Je formou osvojování si předmětů a vztahů mezi nimi. Je to předstupeň poznání abstraktně teoretického. Počátek naší praktické orientace ve světě. (Pešková 1992, s. 23) Lidský duch nepřináší na svět nic, kromě schopnosti všechno chápat. (Pešková 1992, s. 47) Propojení Boha a pedagogiky vnímal Jan Amos Komenský tak, že Bůh si nejprve vše rozvrhl a podle bohem stanovených měr a vah stvořil člověka, který má sám počítat, měřit a vážit poznání světa ve kterém žije a snaží se porozumět tomu, jak je svět ovládan. Úkolem člověka podle Komenského je odhalování zákonitostí přírody-božských činů. Podle filozofky Peškové je tedy jedním z našich úkolů na zemi poznat a pochopit společnost, abychom se v ní mohli orientovat a rozvíjet sebe sama i společnost. Jan Patočka napsal o Komenském, že ve svém didaktickém mistrovství i ve svém systému univerzální harmonie dovedl obratně využít myšlenek Bacona a Descarta k svým vlastním. Že bez přijetí jistého rizika neobstojí na světě žádná nauka o dobru, žádná morálka a ani výchova a sebevýchova (Palouš 2002 s. 12) Zájem Jaroslavy Peškové o dílo Jana Amose Komenského vyplývá z jejich propojení zájmů, které se vzájemně kryjí. Oba byli pedagogy i filozofy. Byla nadšená jeho dílem, rozebírala a kritizovala jeho názory i teorie. Pravá filozofie byla pro něj poznáním a následnou znalostí Boha, porovnával to s pohanskou filozofií, kde předestřel její neúplnost (Pešková 1991, s. 45) až dětinskost. Proto preferoval filozofii lepší, moudrou, s kterou dosáhneme dospělosti, poznání sebe sama skrze Boha. Komenský byl přísně věřící a tato skutečnost se odrážela ve všech jeho pracích. Přesto byl kritizován teology za to, jak chápal dobro v širším smyslu a nepokládal náboženství za něco mimo lidskou skutečnost. (Pešková 1991, s. 59)

2.3 Pešková a pojetí filozofie výchovy

„Co se týče síly rozumu, každý člověk chce od přirozenosti vědět, a to vědět co nejvíce, pokud možno všechno“ *J.A.Komenský*

Řeční předchůdci filozofů – sofisté sbírali kolem sebe posluchače, kterým přednášeli svoje názory, tj. Sbírkou věcí zrovna potřebných, něco vědy, něco etiky. Tato směs se nazývala Paidea a byla stavěna na roveň filozofii. (Rádl 1998, s. 126) Tito používali termín Paidea, čímž označovali snahu o kultivaci lidské duše, výchovu druhých. Její základ však byl chabý. Chloubou sofistů bylo naučit se snadno a rychle. Jejich chloubou bylo sestavit dokonalé řeči o hloupých tématech. Naproti tomu po dvou a půl století je podle profesora Patočky paidea slovo s posvátným významem. Patočka říká, že toto slovo je hodno úcty a co samo prostor hodný úcty vytváří. Platí, že paidea probouzí schopnost žasnout nad něčím. Podle Peškové vychází z daných paradigmat výchovy a to z paradigmatu antické filozofie, židovsko-křesťanské filozofie a novověké filozofie výchovy. Tato paradigmata se prolínají napříč staletími, v různých dobách převládá ta či ona složka výchovy. Antická filozofie je postavená na celkovém pojetí člověka podle Aristotela a Platona. Toto pojetí člověka se zabývá problémem těla a duše, z čehož vychází metafyzický dualismus, dvojrozměrnost lidské bytosti. Tělo je hmota, duše je brána jako součást idejí – obecných podstat věcí, které jsou nehmotné, věčné. Jak uvádí Pešková, podle Platona se duše skládá ze tří částí, rozumové, citové a volní. Aristotelovu trojí duši tvoří složka vegetativní, senzitivní a rozumová. Antičtí myslitelé usilovali o rozvoj obou částí člověka. Vzniká ideál kalokagathia, který se stává obecným principem řecké později i římské výchovy. Celé paradigma filozofie výchovy z doby antické lze shrnout pod pojem paideio, jejímž cílem je péče o duši, příprava na dobrý život, začlenění jedince do polis (obce). V Komenského době převládalo židovsko-křesťanské pojetí člověka. Tato filozofie vnímá člověka jako obraz boží – imago Dei. Člověk je chápán jako vrchol stvoření. Člověk se od Boha odlišuje svoji smrtelností, omylností a tím hříšností. Poznání v tomto paradigmatu je chápáno jako akt celého člověka. Pojetí výchovy v tomto paradigmatu lze vyjádřit pojmem educatio, jejímž cílem má být přivádět člověka na cestu následování Krista. V dalších staletích nastávala další proměna filozofie výchovy. Novověké pojetí člověka chápe člověka jako myslící bytost, myslící subjekt. Předmětný charakter lidského myšlení/subjektu se vymezuje vůči objektu, tedy tomu, co stavím mimo sebe nebo před sebe. Dochází k návratu dualismu pojetí člověka jako bytosti ducha a hmoty. Tohle pojetí je nejvýrazněji rozpracováno v Kantově filozofii dualistického hlediska – fyziologického a pragmatického. Fyziologické hledisko vychází z toho, co z člověka dělá příroda, tedy co je dáno geneticky,

co je vrozené. Pragmatické hledisko je dáno tím, co ze sebe člověk činí jako svobodně jednající bytost. Pojetí výchovy v novověku vede k výrazné proměně výchovy. Výchova přestává být nástrojem sebezdokonalování, ale vzniká podle Palouše (1991) moderní škola. Edukace v tomto pojetí je povinností a orientuje se na profesní přípravu a výkon. Zaměříme-li pozornost na jakéhokoliv člověka, nebudeme brát v potaz rasu, národnost, věk či pohlaví. Položíme-li si otázku, jak tento vnímá a uvažuje o vzdělávání a výchově, pak se dobereme, k tomu, že jsou to velice důležité procesy pro život kteréhokoliv z nás. Je to nejen významná složka života, která začíná v podstatě narozením a končí smrtí. Edukace je dynamický proces, provází člověka po celý život. Faktu, že vzdělání je důležité, jsme si přirozeně vědomi, a proto považujeme vzdělávání za důležité a nezbytné pro život. Rozvojem techniky edukace promyšleností a kvalitou pomáháme člověku k funkčním a hodnotným mezilidským vztahům, k začlenění do společnosti, jejíž je součástí. Výchova – edukace je činnost, kterou se snažíme získat určité vlastnosti. Úkol filozofie výchovy je v tomto případě přetvořit člověka na kulturní bytost, tematizovat edukační proces, i pedagogiku jako obecnou vědu. Do pedagogiky nezasahuje, ale zkoumá vztahy v jejich aktuálním působení. Kořeny filozofie výchovy sahají k počátkům filozofie. Sokratés, když se snažil pomoci partnerům v diskusi, používal metodu dialogu. Tím, že jim pomáhal, byla jeho metoda učení a výchovy.

Ve filozofii výchovy podle Peškové, jsou důležité pojmy tradice, rituál, komunikace. Tradice a rituál mají velký výchovný potenciál – promlouvají k nám skrze rodinu a společenství a tím nás přímo ovlivňují. Jsou to skutečnosti, které si přenášíme z generace na generaci. To v nás vytváří pocit sounáležitosti. Na rodinu kladla Pešková velký důraz. Při rozloučení rodiny, ať už díky vztahové krizi, nebo jinými vlivy okolí (např. válkou), nastane rozpad kontinuity tradic a rituálů a rodina na ně těžko navazuje. (Pešková 1997, s. 29). Tradice jsou v dnešní době ohroženy postojem mladé převážně městské generace, která v nich spatřuje přežitek a nemá k nim patřičnou úctu. Podle Peškové je tradice něco víc, než jen převyprávění toho co se událo. Je to vytváření sounáležitosti generací a rozmanitých skupin a vrstev společnosti. (Pešková 1997, s. 31) Tradice je zároveň manipulovatelný vztah k již uzavřenému dění v minulosti. Tato pomáhá jedincům i skupinám identifikovat se s celkem společnosti, s epochou, kterou prožíváme. Nyní musíme překročit od tradice k porozumění, a přejít ke zkoumání dějinných vnitřních zákonitostí, jinak nebudeme rozumět současnému tempu světa. (Pešková 1991, s. 119) V současnosti vnímáme neustálé zmenšování a zrychlování světa kolem nás. Během života výše zmíněných myslitelů Peškové a Patočky bylo do Prahy odkudkoliv daleko a do Vídně

to trvalo celý rok. Během krátké doby půl století jsme byli svědky obrovské sociální změny. To co nastiňuje Pešková ve své knize, dnes naplno útočí na naše smysly, vztahy a každodenní rozhodování. Je to globalizace. Svět se stal v krátké době jedním sociálním systémem, v němž jsou všichni propojeni neviditelnými vazbami a závislí jeden na druhém. Sociální a politické vazby překračují hranice států a zásadním způsobem ovlivňují osud obyvatel. Pomocí sociálních sítí víme jeden o druhém všechno. (Giddens 2013, s. 82)

Pešková působila od roku 1994 na pedagogické fakultě UK na katedře filozofie a společenských věd, kde byl jejím hlavním zájmem obor filozofie výchovy. Jan Patočka filozofii výchovy nazýval na svých bytových seminářích filozofií provádějící. Pešková sama začala tento termín používat, protože provádí člověka životními situacemi, ve kterých potřebuje oporu. Pešková se s touto filozofií ztotožňovala, v jejím podání to byla filozofie epimeleia (řec.) tak zvaná péče o duši, kterou znala z děl Platona, Palouše a již zmiňovaného Patočky. Často se opakuje myšlenka, že osobnost je průsečíkem společenských vztahů, výrazem společenských poměrů, ve kterých žije. V pedagogice se setkáváme s požadavkem rozvoje harmonické osobnosti. Zde máme na mysli osobnost člověka, který není jednostranný, který dovede kultivovat v jisté míře a v jistém poměru všechny stránky sebe sama tak, aby byl schopen vyrovnat se s proměnlivými situacemi, které přináší rozvoj výrobních sil i proměny společenských vztahů. (Pešková, Schücková 1991, s. 45) Tento filozofický pohled nás přivádí k hybateli takovýchto dějů k samotnému pedagogovi. Skutečnou osobností je ten, kdo dovede ve svých žácích rozvíjet touhu po dalším poznávání, ve svých spolupracovnících schopnosti, o nichž neměli tušení; kdo dovede přimět lidi, aby se snažili být sami sebou, pochopit své možnosti....; kdo dokáže vést žáky a spolupracovníky tak, aby mohli v teorii i praxi překročit limity generace svých učitelů. (Pešková 1991, s. 45-46) Pešková věděla, že co se filozofie výchovy týká, je většina lidí spíše k tomuto skeptická. Přesto ve svých pracích vysvětluje a ukazuje uplatnění filozofie výchovy, kdy jako hlavní úkol spatřuje ve vymezení obsahu vzdělávání tematizaci vlastního edukačního procesu v pedagogice jako vědě a také v proměnách doby. Filozofie výchova se podle J. Peškové snaží od základu přezkoumat celý vzdělávací proces. (Pešková 1991, s. 143.) Pešková dále píše, že filozofie výchovy nevychází z konstantního určení člověka ve světě, ale spíše z hledání bytostných předpokladů, které jsou důležité pro formování kvality lidství a lidské důstojnosti. Výchova je metodické hledání cesty úskalími života, hledání cesty k sobě, k vlastní identitě v proměnlivých podmínkách (Pešková 2002, s. 247) V dalších pracích se Pešková pozastavuje nad výukou v dnešní době moderních technologií a ptá se jaká je role edukace na počátku třetího

tisíciletí. A dodává, že nejdůležitější není suma vědomostí, které si můžeme kdekoliv vyhledat, ani to zřejmě není nějaký druh zručnosti (máme stroje). Má za to, že nejdůležitější je ptát se po předpokladech, formovat lidskou osobnost správným dotazováním se a dobrat se toho co se skrývá pod povrchem a my to na první pohled nevidíme. (Vaňková 2007, s. 92) Vzdělání znamená zabydlet se ve světě, do kterého jsme se všichni narodili a jehož dění se děje na společné půdě universa. (Pešková 2002, s. 248)

3 KRIZE A ROZPAD RODINY

Domov – rodina člověka se tak stává místem složitých vazeb s jinými lidmi, místem včleňování se člověka do světa jiných lidí... (Pešková 1991, s. 63) Podle Komenského je rodina – prvotní poskytovatel výchovy dítěte. Formuje jeho osobnost, rozvíjí zodpovědnost, úctu a ohleduplnost, uspokojuje základní lidské potřeby, poskytuje pohlavní sebepojetí a vytváří mezilidské vztahy. Dítě se zde učí role, které jsou od něj očekávány. Právě proto je rodina a prostředí, ve kterém jedinec žije a vyrůstá základem kvalitní výchovy. Toho si byl Komenský vědom, právě proto kladl funkcím rodiny nenahraditelnou důležitost. Jaroslava Pešková ve svém stěžejním díle zmiňuje krizi rodiny. Rodina je složitá jednota mnoha určení, jejichž vzájemné sepětí se v konkrétních podmínkách proměňuje tak jak jednotlivé stránky nabývají na významu, nebo ho dočasně, nebo trvale ztrácejí. (Pešková 1991, s. 66) K rodinným vztahům patří za všech okolností reflexe, a to jak členy konkrétní dané rodiny, tak reflexe rodinných vztahů, jejich struktury a významu pro člověka v rovině společenské. Její slova předznamenávají pozdější práce sociologů na dané téma. Krize rodiny souvisí s obrovskými změnami v technice a organizaci lidských sil a práce, děti mají jiné, nesrovnatelně lepší možnosti, než měli rodiče, všichni členové jsou vystaveni stresu, který předchozí generace nepoznaly. Giddens popsal rodinu jako skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou přímo odpovědní za výchovu dětí. Příbuzenství je vztah mezi jedinci, který vzniká buď sňatkem, nebo pokrevní vazbou v otcovské či mateřské linii. Prakticky ve všech společnostech se můžeme setkat s modelem rodiny, kterou popisujeme jako rodinu nukleárního typu. (Giddens 2013, s. 156) Tato se většinou skládá z dospělých jedinců žijících ve stejné domácnosti s vlastními či adoptivními dětmi. Giddens dále zmiňuje, že tato rodina byla většinou pevně ukotvena v širších příbuzenských vztazích. Sociologové se domnívali, že nukleární typ rodiny je výsadou dneška, že v předmoderní době převládaly modely rodin rozšířeného typu. Opak je pravdou, novější výzkumy ukazují, že v prostoru Evropy se vyskytovaly převážně rodiny nukleární. Stejně tak, jak zmiňuje Vágnerová, se neměnila výchova. Odpovídala postavení dětí v tehdejší světě, tomu, co se od nich očekávalo a jaké pro ně byly vytvořeny podmínky. Tehdy Komenský spojoval ve svých úvahách otázky všestranného vývoje dětí a ovlivnění života celé společnosti. Giddens dále uvádí, že podle anglického historika Larwence Stonea, který studoval vývoj rodinného života v Evropě od tradičních forem po moderní dobu, lze rozdělit rodinný život od 16. století do současnosti do tří fází. V první fázi převládaly poměrně malé nukleární rodiny, které měly úzké vztahy s okolní komunitou. Jejich prožitek citové blízkosti, který dnes spojujeme s rodinným životem

tehdy nebyl normou a lidé o něj neusilovali. Rodina této doby byla podle L. Stonea autoritářská, neemotivní instituce. V druhé fázi, která se rozšířila do celé společnosti převážně z aristokratických kruhů, nukleární rodina se stává zřetelněji vymezenou jednotkou a rodinné vztahy se výrazně odlišily od vazeb k ostatním příbuzným, sousedům a hlavní důraz byl kladen na mateřskou a rodičovskou lásku a otcovské autoritativní pravomoci. Ve třetí fázi se vyvinul ten typ rodinného života jak jej známe v současné moderní společnosti. Je to rodina spjatá úzkými citovými vazbami, která se v domácnosti těší značné míře soukromí a její cíl je výchova dětí. Tento vývoj je však provázen značným vzestupem individualismu a v důsledku oddělení pracoviště a domova přestává být rodina ze sociologického hlediska místem výroby hmotných statků a stává se především místem jejich spotřeby. (Giddens 2013, s. 158) K nejvýznamnějším trendům, k nimž v Evropě došlo, patří:

pokles významu rozšířených rodin

všeobecná tendence ke svobodné volbě manželského partnera

uznání práva žen na rozhodování v rodinných záležitostech

rozšíření práv dítěte

Máme – li alespoň trochu vystihnout změny, které se udály v posledních padesáti letech, musíme si položit otázku, jak a co je utvářelo, jak se změnily okolnosti, za kterých se formují. (Pešková 1991, s. 60) Zázemím každé mladé generace je rodina, škola, širší prostředí města, v posledních desetiletích specifické prostředí sídliště. Utváří ji soužití s rodinou a život v mládežnických kolektivech formálního i neformálního typu. Vědeckotechnický rozvoj nadále otevřel člověku nevídané možnosti. Ale zároveň otrásl řadou jistot a pevných opěrných bodů. K těmto patří především rodiny, která reprezentuje bezpečné zázemí a domov. Současně je post moderní společnost založena na vnímání zcela odlišného pojetí hodnot, tradic i principů významu potřeb nejen jednotlivců ve společnosti. V této nové společnosti se objevují zcela nové individualistické skupiny i jednotlivci bez návaznosti na celospolečenském konsensu. Co bylo v dřívějších společnostech považováno za amorální, deviantní a společností odsuzované, jak v oblasti kulturní, sociální nebo náboženské, je nyní v této post moderní společnosti přijímáno jako normální, s velkou dávkou liberalismu. Nejzákladnější hodnoty rodiny, přátelství či trávení volného času se známými vystřídal vliv moderních technologií. (Nečas 2013, s. 28) Dochází k odcizování tradičního hodnotového systému. V novém hodnotovém systému, který se týká nejen jednotlivce, ale hlavně nukleární rodiny, se mění smysl a pořadí tradičních hodnot. Rodina

přestává hrát roli základní jednotky státu a kvalita vztahů se projevuje i ve kvalitě trávení volného času. (Možný 1990, s. 89) Patologie rodiny v kontextu postmoderní společnosti nabývá mimořádného významu, neboť nejen globální změny ve společnosti, ale i socioekonomické prostředí negativním způsobem ovlivňují kvalitu rodinných vztahů. Pro eliminaci patologických jevů, které tradiční rodinu ohrožují, využíváme sociální pedagogiku jako disciplínu aplikované vědy, která pomáhá předcházet rozpadu vztahů a pomáhá vytvářet protiopatření, které mohou ve větší, či menší míře být nápomocny. Podle Peškové nás rodina obdarovává pocitem bezpečí, jistoty, vrací pocit rovnováhy a působí ozdravující silou i na velkou vzdálenost (Pešková 1991, s. 63) Dále ale uvádí, že v posledních letech (míněna devadesátá léta 20. stol.) se jen v Praze rozvádí 67 % manželství a křivka rozvodovosti roste. Pro současnou situaci je charakteristické, že se prakticky zcela rozpadl monopol manželství na legitimizaci sexuálního styku. Nerozpadl se však monopol na legitimizaci rodičovství (Možný 1990, s. 158) Mladí lidé vyrůstají od dětství v ovzduší touženého hedonismu. Možný popisuje, že každý člověk má nárok na všechny myslitelné požitky, jen je obtížné se k nim dostat. Sladkost milostných dotyků však patří k těm přístupným; tak se mladí lidé párují za dost rozpačitého napomínání rodičů. Při všeobecné zaměstnanosti rodičů a nepřehlednosti moderního způsobu života, včetně užívání sociálních sítí, má kontrola těchto párů ze strany rodičů jen velmi omezené možnosti se prosadit.

3.1 Funkce rodiny v minulosti a dnes

„Oženit se, založit rodinu, přijmout všechny děti, jež přijdou, zachovat je na tomto nejistém světě, a dokonce, bude-li to možné, je trochu vést, to je podle přesvědčení nejzazší meta, jíž může člověk dosáhnout.“

Franz Kafka

Úvodní myšlenky Franze Kafky nám naznačují, že rodina je vnímána jako křehká a zároveň velmi významná instituce již velmi dlouho. Rodina má pro zdravý vývoj jedince nesmírný význam, plní funkce a role širokého spektra a je vnímána jako unikátní prostředí. Procházka uvádí, že o respektu rodiny svědčí i to, že ji každá společnost bere pod svoji ochranu a vyjadřuje tento postoj formálně například zákonem o rodině. Na druhou stranu je obecně společností stále výrazněji vnímáno, rodina prochází hlubokou proměnou, která negativně postihuje vztahy uvnitř rodiny a mění její funkčnost (Procházka 2012, s. 101) Smyslem rodiny je utvářet stabilní a bezpečný prostor pro její členy. Rodinné prostředí je spojeno s konkrétním prostorem., v němž se rodina utváří a časem rozšiřuje. Tento model podle M. Procházkovy je tvořený rodiči, jejich dětmi popřípadě prarodiči a vykazuje stabilitu

ve všech epochách lidstva. Rodina je tedy vnímána jako primární společenská skupina osob spjatých příbuzenskými vztahy. Nový občanský zákoník od roku 2014 stanoví, že „rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany“, avšak jednoznačnou definici rodiny neobsahuje. Zůstává nicméně u principu, že hlavním účelem manželství je založení rodiny a v takovém případě hovoří o „rodinném společenství“ či „rodinné domácnosti“. (§ 3 odst. 2 písm. b) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) Podle Giddense i Procházky se rodina stává pro dítě prvotním prostředím, zaujímá důležitou úlohu při socializaci. Rodina uvádí dítě do kulturního prostředí, v němž vyrůstá a ovlivňuje ho svými tradicemi i kulturou. Každý lidský potomek si osvojuje konkrétní systém kulturních poznatků, hodnot a norem, které mu umožňují začlenit se do společenství. Psychologický pohled na rodinu říká, že z hlediska průběhu socializace jedince je důležité, jaká rodina je a jak dítě přijme. Rodina působí na jedné straně jako reprezentant společnosti, ale na druhé straně je každá rodina něčím specifická. (Vágnerová 2005, s. 256) Vágnerová dále zdůrazňuje vlastnosti rodiny – poskytuje základní zkušenosti, které ovlivňují způsoby, jakým kdo chápe různé informace. Pro dítě je rodina důležitým zdrojem informací. Rodina jako zdroj jistoty a bezpečí. Rodina modifikuje základní postoj dítěte ke světu. Odráží se zde hodnotový systém rodiny i celková úroveň rodičů resp. dospělých členů rodiny. Rodinné prostředí posiluje rozvoj těch kompetencí, které považuje za důležité. (Vágnerová 2005, s. 31) Procházka v Sociální pedagogice (2013) se snaží vysvětlit současnou situaci rodiny jako krizi rodiny. On a řada dalších autorů toto zdůvodňují vysokou rozvodovostí, jež se přímo dotýká nezletilých dětí, zvyšujícím se počtem dětí žijících mimo manželství, nárůstem počtu neúplných rodin, zvyšujícím se počtem týraných zneužívaných a zanedbávaných členů rodiny. Také je zdůrazňována nepříznivá ekonomická situace mladých rodin, trvalý nedostatek bytů. Krize rodiny, jak dál popisuje procházka zasahuje především oblast rodinných funkcí. Toto se projevuje převážně tím, že stále více rodin je neschopno udržet soulad mezi jednotlivými rodinnými úkoly a jejich realizací v každodennosti. Pešková předjímala tuto krizi rodiny a spojila ji s industriální společností, kdy došlo k obrovské změně v organizaci lidských sil, což vedlo k výše zmiňovaným problémům a krizím. Všichni jsou nově vystaveni stresům, jež předchozí generace nepoznaly. Podle Jiřího Dunovského (Procházka 2012, s. 113) dělíme rodiny na čtyři typy podle pásma funkčnosti: rodina funkční, rodina problémová, rodina dysfunkční, rodina afunkční.

Rodina funkční v podstatě bezproblémová, je v ní zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takových rodin je v běžné populaci většina.

Rodina problémová je rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí.

Rodina dysfunkční je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama, a je proto nutno učinit řadu opatření zvenčí. Poradenská péče nebývá často účinná, neboť rodina je vnitřně poškozena a partneři jsou ve vztahové krizi.

Rodina afunkční. V této jsou poruchy tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Zde dochází k týrání, zneužívání a zanedbávání nejen dítěte. Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná. Jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit do náhradní rodiny či institucionální péče. (Procházka 2012, s. 113)

Ze sociologické i psychologické poznatky vedly k vytvoření znaků, které představují stav rodiny jako sociální instituce i individuální kvality vztahů. Procházka (2012) popsal pět znaků současné rodiny:

1. Současná rodina je nukleární skládá se z několika jedinců
2. Jádro tvoří partnerská dvojice, která je zároveň otcem nebo matkou dětí
3. Jedná se převážně o rodinu dvou generační – generace rodičů a generace dětí
4. Současná rodina je vztahově intimní, funguje jako soukromý prostor, oproti velkým tradičním rodinám v minulosti
5. posledním znakem je tzv. privátní individualizace – nutnost rozhodovat se a nést za své rozhodnutí odpovědnosti

Stejně Procházka rozebírá a vysvětluje výčet procesů podle Krause (2008), které současnou rodinu charakterizují a zároveň přispívají ke vzniku krizí v rodině.

1. Demokratické uvnitř rodiny, proces, který proměňuje role, které byly dříve rodičům i dětem vymezeny v tradiční rodině. Tj. způsob chování ve vazbě na sociální status člověka. Mezi toto můžeme dát rovnoprávné postavení muže a ženy, kdy je muž na mateřské či rodičovské dovolené a přebírá starost o dítě.

2. Izolovanost rodiny rodina se stává uzavřenou před společností, nacházejí zde intimitu a zázemí, na druhé straně klesá význam sousedských vztahů, chybí společná participace na kultuře, množí se případy, kdy v blízkém okolí nejsou lidé schopni rozeznat dlouhodobé zneužívání nebo týrání. To svědčí o nebezpečném uzavírání se do sebe, vzniku situací podporujících krizi rodiny.
3. zmenšování rodiny reprodukční chování společnosti i rodiny se zcela proměnilo. Roste počet jednočlenných domácností tzv. singles, přibývá počet osamělých žen s dětmi, v závislosti na tomto se rodí se méně dětí.
4. dezintegrace v celkovém součtu společně stráveného času ubývá chvil, kdy je rodina pohromadě. Nekomunikují, jen povrchně. Žijí vedle sebe, ne spolu. Hledají se vztahy mimo rodinu ponejvíce na sociálních sítích, které účinně konkurují chvílím, kdy je rodina pospolu.
5. časové zaneprázdnění nebo jinak přetížení rodiny, které vychází z nadměrného zatížení rodičů prací a s ní spojenými aktivitami. Zaměstnání zasahuje do všech životů členů rodiny, ať už to jsou formy podnikání, či rodinné firmy. Rodina ztrácí svoji funkci sociálního prostředí a stává se základnou pro nabrání a regeneraci sil. Narůstající ekonomický tlak nutí matky k urychlenému návratu z rodičovské dovolené a toto vypětí se může stát spouštěčem krizí. Chybí vzájemná pospolitost a emocionálnost rodině dříve tak blízká, dochází ke kompenzaci nadměrným přísunem materiálních příspěvků (rodiče si děti kupují).
6. Nestabilita rodiny, rozpad rodin, rozvodovost. V době kdy Česká republika patří k zemím s nejvyšším výskytem rozvodů, boj o děti ovlivňuje jejich stabilitu. V rozvodovém sporu se dítě mnohdy stává rukojmím, a obětí zároveň. Tato událost ovlivňuje jejich psychický vývoj a zneuctění jedné, či obou rodičovských rolí jej socializačně a výchovně poškozují. Navíc partneři často uzavírají nové svazky. Zde vzniká pro dítě z původního svazku velmi složitý komplex vztahů v systému prarodiče-rodiče-děti.
7. Socioekonomická rozrůzněnost. Nůžky pomyslné nerovnosti se rozevírají nejen v celé populaci, ale také v se dotýkají sociálního, ekonomického i kulturního statusu rodin. Chudoba jednotlivce se promítá do situace druhých-do rodiny. Život na dluh a s úvěry je výrazem měnícího se životního stylu. Společnost dětí se mění, skupiny z různých společenských vrstev se neprolínají ve vzdělávacím procesu, vznikají VIP školy, které vytváří pocit výjimečnosti a uzavírání se před zbytkem světa.

8. Oddalování mateřství – rozvoj antikoncepce, plánované rodičovství, umělé přerušování, toto všechno dovolilo ženám být samy sebou. Z poznatků je zřejmé, že dochází k časovým posunům vztahujícím se k soužití v manželství a rodinách (Možný 2008) Patří sem zejména prodloužení doby mládí a dospívání, rozšíření antikoncepce, legitimizace předmanželského sexu, a hlavně menší váha institutu manželství, kdy rozvod není stigma jako u dřívějších generací. Současná rodina je jiná než tradiční. Ona jinakost obsahuje i pozitiva, například větší zapojení otců do výchovy již od raného věku. (Procházka 2013, s. 116)

9. Prodloužení délky života a tím i trvání rodiny po odchodu dítěte. Je zároveň delší doba, kterou rodiče s dětmi tráví ve společné domácnosti. Po odchodu dětí nastává syndrom prázdného hnízda, se kterým se řada párů vypořádá, tak, že lidé zůstávají doma a straní se společnosti. Popřípadě si partneři už nemají co říct a dochází k rozpadu vztahu. Roste pocit zbytečnosti a ten má vliv na běžné činnosti i normální aktivitu.

Možný zmiňuje, že konfrontace mezi individui v páru je odkázán k racionálnímu životu rodinné instituce a jejím funkcím. Příklady komunikace v takové rodině: doma není uklizeno, podívej kolik vydělává souseď... A stejně tak i k emocím - nikdo mě tady nechápe, Ty už mě nemiluješ... etc. Na povahu manželského konfliktu působí toto jako prvek, který nadcházející konflikt činí hůře zvládnutelným. Tato tendence neporozumění může zajít tak daleko, že slova se stávají překážkou v porozumění. Všichni víme, říká Možný, že rodina je kromě své pragmatické užitečnosti pro všechny zúčastněné také občas velmi neužitečná - je břemenem. Rozumě vzato – bez ní (rodiny) by se jim žilo lépe. Ženě bez muže, muži bez ženy a bez dětí a mnohým dětem bez vlastních rodičů. Ale něco nám říká, že tu nejsme jen pro sebe, že rodina uskutečňuje skrze nás nějaký obecnější záměr. (Možný 1990, s. 93-95) Mezi poslání rodiny patří funkce biologicko-reprodukční – má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Tato se někdy se ovšem označuje jako sexuální funkce, naznačující současně oddělení sexuálních aktivit „pro radost“ od sexuálních aktivit „pro reprodukci.“ Tato funkce se sice může uplatnit mimo rodinu. V rodině však nabývá svůj plný význam: nejde jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky života a další jeho vývoj.

3.2 Prevence krize rodiny

Podle sociologie životní styl není zdaleka tak individualizovaný, jak se dnes zdá. Lidé v tradiční společnosti ani nenapadlo, že by měli být něčím výjimečným. Nikdo neměl zapotřebí si tuto iluzi jedinečnosti kupovat. Sociální role, systém oprávněných požadavků na chování v dané lokalitě, společnosti vám nedovolí chovat se jinak, vnímáte celé předivo sociálních vzájemných závislostí, kterému říkáme společnost. Tradiční společnost tuto skutečnost před vámi neskrývala. Sociologie naznačila a popsala cestu, jak se vymanit z otroctví tradiční společnosti – respektem k individualitě. Tento životní styl přejímá stále větší a větší počet obyvatel planety. Tato individuální soutěživost dala vzniknout paradoxně mnoha složitým a přesně pracujícím společnostem, ve kterých na individualitu nezbylo místo. (Možný 2002, s. 144) V tradičních společnostech to byla rodina a církev, které poskytovaly klíč k pochopení významu činů a označovaly rozdíl mezi dobrým a špatným. Dnes všechno toto obsáhnou média. Více než polovina dospělých sedí denně více než dvě hodiny před televizí. K výrazně větší individualizaci dochází užíváním sociálních sítí, které nabízí rozmanitost nabídky. Česká rodina má za sebou těžké doby. Komunistům na ni pohlížel s podezřením, jak popisuje Možný, jako na baštu ochrany privátních lidských zájmů a spatřoval v ní konkurenta loajality svých společenských zájmů. Ukázalo se, že právem. V době politických krizí se rodiny semkly, pomáhaly si a sledovaly své soukromé cíle. Spleť rodinných a klientských sítí fungovala lépe, než chaoticky řízené oficiální struktury. S různými výkyvy přes povinnou zaměstnanost žen, bytové krize a bídných službách patřila sňatečnost českých žen a mužů k nejvyšším v Evropě. V sedmdesátých letech se více než 95% dětí rodilo v manželství. V první polovině sedmdesátých let 20. století v evropských zemích začala klesat porodnost, česká společnost tento trend následovala zhruba s patnáctiletým zpožděním. Ubylo manželských svazků. Stále více dětí se rodí do neúplných rodin a neprovdaným ženám. Mnohé žijí v nesezdaném soužití s partnerem. Tyto neformální svazky jsou však náchylnější k rozpadu, než formální manželství, kterých se přesto rozvádí více než třetina. Langmeier a Krejčířová popisují, že lidská mláďata – děti velmi pomalu dospívají a jsou tudíž velmi dlouho závislá – ve složitých lidských společnostech nejen fyzicky, ale hlavně sociálně. Ke svému zdárnému vývoji potřebují úplný a stabilní rodičovský pár. Naše civilizace, popisuje Možný, vyvinula masivní institucionální podporu manželství a rodiny. Mravní diskurs křesťanských společností byl orientován a naplňován ochranou trvalosti a neporušitelnosti manželského slibu. Dodnes patří svatba k sociálním rituálům s jasným poselstvím. Podtrhuje závaznost a nadosobní význam zakládaného vzájemného závazku. Poslední

sledované půlstoletí podstatně změnilo výše zmíněné reprodukční poměry. Sociologové Giddens i Možný se shodují, že jako příčiny působí oslabení tlaku kultury na dodržení závazků spjatých s rodinou a otcovstvím, První příčinou je sociální stát. Opustil – li otec rodinu, většinou to znamenalo pro jeho ženu i děti úpadek, hmotné i sociální strádání, společenské stigma. Stejně tak on věděl, že za sebou nechal zničenou domácnost a a bylo mu to soustavně připomínáno. Nastane – li tato situace dnes, uvádí Možný, jako institucionalizovaný partner zafunguje sociální stát. V mateřství podpoří neúplnou rodinu dárkami. Především také bereme v úvahu stoupající životní úroveň, kdy neprovdaným matkám téměř nehrozí upadnutí do bídy. Výchova v neúplné rodině přináší mnohé útrapy, nikoliv však snižování ekonomické úrovně, zbídačení. Proto tento společensky tlak na otce, na prahu modernity klesl. Stejně jako matka- žena byla osvobozena od závislosti na muži. Jako nezamýšlený důsledek osvobodila emancipace žen i otce. Spolupůsobila na snížení a oslabení sociálního tlaku, který ho nutil stát po boku matky při výchově dětí. (Možný 2002, s. 192) Další změnou ubyla změna povahy individualismu v západní kultuře. Těžištěm individualismu bylo to, že člověk nesplýval s ostatními v davu, komunitě, ale odpovídal individuálně a osobně za to, aby neporušoval kulturní normy a morální hodnoty západní civilizace. Pod tlakem technologických a sociálních změn se stalo. Že individualismus a tolerance otevírají dveře pluralitě, v níž je vše dovoleno. A tím dochází k rozboření institucí, které dědily a dodržovaly hodnoty zděděné z minulosti. Sociologové si všimli, že proces, který započal ničením autoritářských společností pokračuje dále a narušuje i ty vztahy, které vytvořily instituce v otevřených demokratických společnostech. Podle možného lidé už nezpochybňují jen autority kněží, či tyranů, ale i autority vlád, učitelů, vědců. Lidé se vykrucují z rodinných závazků, i když je na sebe vzali dobrovolně. Individualismus se začíná měnit v hrdé sobectví s maximalizací osobní svobody bez ohledu na odpovědnost k ostatním. Ani vysoká míra rozvodovosti, jak nám ukazuje řada demografických ukazatelů, větší počet dětí, které se rodí mimo manželství, velký počet neúplných či doplněných rodin, nás nemůže nechat slepými k těmto projevům krize rodiny. Jako další spouštěče se uvádí nepříznivá ekonomická situace mladých rodin, zanedbávané děti a jejich vzrůstající agresivita, upuštění od dominantní role muže a zvyšující se ekonomická nezávislost žen, stejně tak jako vzrůstající tolerance k nemanželským vztahům.

Pedagogika a sociální obzvlášť si podle Peškové bere za cíl zprostředkování a porozumění změnám, které působí stresovým faktorem, porozumění základním civilizačním procesům. Jestliže má zapůsobit a uspět při řešení krize rodiny, měla by být zacílena na generaci

rodičů a učitelů, vedoucích pracovníků, aby si byli schopni uvědomit nastalé změny a tyto ozřejmit a seznámit s nimi nastupující generaci, aby tato měla možnost a šanci si najít své místo v tomto proměněném světě. Podle Langmeiera, a Krejčířové svět věcí i lidí bude procházet stále rychlejšími změnami. Budou to změny nejen technické, ale změny celého životního prostředí, změny nároků a požadavků. Z toho vyplývají dva následky:

- rodiče vychovávají děti pro svět, který neznáme. Jak popisuje Giddens, je to svět dosud se rodící, nehotový a svou neznámostí i hrozící. Jediné v čem se sociologové i psychologové shodují, je to, že tyto životní podmínky budou odlišné od dnešních. Nároky povolání, mění se technologické postupy, mění se ostatní aspekty života. Svět bude mnohem složitější, i rozpornější než dnešní, který se už teď zdá plný stresů a rozporů. Svět se zmenšuje, a je obsahově mnohem rozsáhlejší. Před sto lety lidé mnohdy ani nepřekročili hranice své obce. My nyní vychováváme děti nejen pro svou obec, společenství jak tomu bylo odedávna, ale i pro ono rozsáhlé společenství světa. Tím více je důležité zakotvení emoční i místní. Svět se stává individuálně odlišné místo, každý se musí se svou životní situací samostatně vyrovnávat, zatímco dříve si lidé svoje zkušenosti ze života sdíleli.

Úkolem sociální pedagogiky v tomto proměnném světě je naučit jedince přijmout odpovědnost vyplývající z autonomní morálky, poznávat, že svými činy může prospívat i škodit druhým, stejně tak jako druzí pomáhají, nebo škodí jemu samému. Rozvod a rozpad partnerských vztahů, snižující se počet narozených potomků v rodinách mají velký vliv na mladé lidi. Okolí nevědomky formuje jejich názory na manželství a kult rodiny. Můžeme konstatovat, že ovlivnily i jejich hodnotovou orientaci. Stejně tak ovlivnily vnímání elementárních základů hodnotových pilířů generace rodičů, kteří byli nuceni po roce 1989 doslova přeorientovat své životní postoje k instituci manželství. V této situaci je velmi důležité, aby měla rodina kolem sebe rodinné příslušníky nebo přátele, kteří by jí pomohli nastávající těžkou životní situaci vyřešit, jinými slovy kvalitní sociální zázemí, poskytující oporu, jistotu. Stále častěji je rodina se svým problémem osamocena a okruh jejích blízkých jí potřebnou podporu neposkytne. V těchto případech je třeba nalézt odvahu a vyhledat pomoc odborníků. Pokud jsou problémy zdrojem finančních potíží, může zde pomoci sociální pracovník, s psychickými problémy - zejména s depresí či zdravotními problémy může pomoci psycholog nebo psychiatr, atd. Poradny různého druhu jsou zřizovány právě pro řešení podobně tíživých situací. Je pravdou, že si každý musí svůj problém v podstatě vyřešit sám. Sebelepší odborník to za něho neudělá, může však nabídnout různé alternativy řešení. Význam poradenství při budování pozitivních vztahů jedince v rodině je velký. Spočívá především v hledání zmíněných alternativ řešení

zdánlivě bezvýhodných situací. Vzájemná slušnost, soucit s druhými, vnímavost k problémům jiných lidí nepatří k vlastnostem, které má sto procent našich obyvatel. Domníváme se, že je důležitým úkolem výchovných pracovníků a především výchovy v rodině, aby tato tyto kvality budovala a posilovala již od dětských let. Tam, kde je předpoklad, že výchovná funkce selhává, by měl být prostor pro uplatnění sociálního pedagoga. Sociální pedagogiku považujeme za směr, který poskytuje pomoc všem věkovým kategoriím. Má hájit práva skupin stojících na okraji společnosti, kterým musí pomáhat při získávání výhod i prevencí před narušením rovnováhy přiměřeného vztahu jedince a sociálního okolí. Sociální pedagog je podle mého mínění právě ten, kdo by mohl ještě před propuknutím krize člověku a rodině v krizi pomoci, a to jak radou, tak nasměrováním k dalšímu odborníkovi, nebo „pouze“ tím, že je vyslechne a dá najevo, že je na jeho straně a on při řešení krize není osamocen. Jeho úkolem je tedy nejenom poskytování rad a návodů, ale i informací, jak najít v registru poskytovatelů sociálních služeb odpovídající pomoc, tak nabídnout ne invazivní techniky nácviku chování, či zvládání krizových situací. Sociolog Libor Prudký, současník Peškové, uvádí, že ve společnosti je patrný hodnotový pokles jak u instituce rodiny, tak vnímání volného času. Hodnotová orientace současné generace je odlišná od hodnotové orientace předchozí generace. Spouštěčem těchto změn byly události v roce 1989, které nastartovaly společenskou změnu a ovlivnily pohled na manželství a rodinu. Rozdíl v pohledu na rodinu a vztahy mohly ovlivnit také dospívání jednotlivých generací v diametrálně odlišném prostředí. Nejvýznačnějším rozdílem v hodnotách je zvýšená spotřební a hédonistická orientace na úspěch u lidí vyrůstajících v demokratických podmínkách. U předchozí generace rodičů není orientace na rodinu nějakým způsobem ovlivněná, zatímco u nové polistopadové generace je patrný vztah mezi dosaženým vzděláním a vztahem k rodinným hodnotám. Prudký dále uvádí, že vysokoškolsky vzdělaní lidé jsou více konzervativní, zatímco rodina ztrácí svou důležitost u lidí s nižším dosaženým vzděláním.

3.3 Zákon o rodině č. 94/1963 Sb

„Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“

Tak praví ustanovení § 655 NOZ, kde začíná úprava rodinného práva. Podobné ustanovení bychom našli i v současné právní úpravě. Ustanovení § 655 vymezuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý zákonem stanoveným způsobem. Zároveň se uvádí, že hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Toto ustanovení nepředstavuje definici manželství, jeho smyslem je výslovně stanovit, co je pro vlastní podstatu manželství typické, resp. charakteristické, bez čeho by manželství nebylo manželstvím (proto např. svazek dvou osob stejného pohlaví manželstvím být nemá). Postavení dětí narozených v manželství i mimo něj je zásadně stejné a toto právo je zaručeno i v Listině základních práv a svobod. Práva a povinnosti rodiče ve vztahu k dítěti jsou zaručena bez ohledu na skutečnost, zda rodiče jsou či nejsou sezdáni.

Manželství zaniká:

Rozvodem – lze rozlišit rozvod se zjišťováním příčin rozvratu manželství, a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství.

V případě rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu manželství soud manželství rozvede, pokud je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství se často nevhodně označuje jako „smluvený“ či „nesporný“ rozvod. Soud nezjišťuje příčiny rozvodu a manželství rozvede, pokud jsou splněny zákonem požadované podmínky.

Nesezdané soužití si můžeme definovat jako dlouhodobější faktické soužití dvou osob odlišného pohlaví, tvořících životní společenství. Byť tedy nesezdané soužití není soukromoprávní úpravou komplexněji upraveno (jako je tomu v případě manželství či registrovaného partnerství), zákon s jeho existencí na mnoha místech počítá a zakotvuje určitá práva a povinnosti z tohoto svazku vyplývající. Je otázkou, zdali by zákonodárcem neměla být věnována tomuto institutu větší pozornost (především v oblasti soukromého práva) s ohledem na vzrůstající počet osob žijící v tomto svazku. Na druhou stranu však utváření právního podkladu tohoto institutu může způsobit vnímání tohoto svazku v očích občanů jako žádoucí alternativy vůči tradičnímu manželství, což by mohlo vést ještě

k nižšímu počtu nově uzavíraných manželství. (Zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů.)

Rozchod manželů, tedy pokud při něm dochází i k rozvodu a zániku manželství jako takového, má poměrně jasná a pevná pravidla. Pominu nyní otázku rozvodu jako takového a soustředím se na postavení manželů jako rodičů.

Zákon se vždy snaží o ochranu nezletilého dítěte. V případě rozvodu manželů je v zájmu jejich dítěte, aby bylo vymezeno jeho postavení vůči rodičům i do budoucna. Soud proto manželství nerozvede, dokud není rozhodnuto o poměrech dítěte v době po rozvodu. Rozsudek zahrnuje zejména rozhodnutí, který z rodičů má dítě v péči, rozhodnutí o výši výživného a případně i o rozsahu styku s rodičem, který dítě nemá v péči. Pokud jsou rodiče schopni se ohledně těchto otázek shodnout, může soud rozhodnout i tak, že jejich dohodu schválí. Takovýto postup není možný, pokud je zřejmé, že dohoda není v souladu se zájmem dítěte.

Existují samozřejmě i případy, kdy se manželé rozejdou, aniž by formálně ukončili manželství rozvodem. V takovémto případě je postavení nerozvedených manželů stejné jako u partnerů – nejsou žádným způsobem nuceni upravovat svá práva a povinnosti k dětem, ať již dohodou či rozhodnutím soudu. Nutno říci, že stav, kdy neexistuje rozhodnutí či soudem schválené dohody o poměrech dítěte, nepovažuji za žádoucí.

Pokud jsou bývalí partneři ve shodě, je jistě jednodušší se nezabývat formalitami a nechat vše na neformální dohodě. Jenže často nastane situace, kterou bývalí partneři nepředvídali. Mnohem častěji pak dochází mezi partnery ke konfliktům a neshodám ohledně otázek spojených s dítětem. Není vzácná ani situace, kdy jeden z partnerů odmítá umožnit druhému rodiči styk s dítětem. Vzhledem k absenci dohody či soudního rozhodnutí o poměrech dítěte pak nastává období právní nejistoty. Ta se však bohužel netýká jen rodičů, ale často také jiných subjektů, kteří se nějakým způsobem podílí na péči o dítě, zejména školských zařízení.

Ve většině případů pak stejně nastane nutnost se obrátit na soud, aby v takovýchto situacích rozhodl. Řízení může být zahájeno buď na návrh některého z rodičů, nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně ho může soud zahájit i bez návrhu, pokud se soud dozví o rozhodných skutečnostech. Je-li tedy třetí osoba v okolí dítěte (např. škola) toho názoru, že je třeba řešit poměry dítěte, může vznést příslušný podnět buď orgánu sociálně-právní ochrany dětí, nebo přímo příslušnému soudu. Pokud jde o zásady, jimiž se soud řídí při úpravě poměrů dítěte, jsou stejné při rozvodu manželství jako u nesezdaných rodičů,

kteří žijí odděleně.[18] Je to zcela logické, protože práva a povinnosti rodičů se v tomto případě nijak neliší.

Pro úplnost je třeba zmínit se ještě o jednom stavu. O situaci, kde bylo postavení partnera a manžela zrovnoprávněno, a to právě v situaci, kdy žijí rodiče dítěte odděleně. V takovém případě často nastávají situace, kdy se na péči o dítě podílí i nový partner rodiče. Dříve v této otázce panovaly poněkud spory, nyní zákon tuto účast na péči výslovně předpokládá, a to nejen účast manžela rodiče dítěte, nýbrž i toho, kdo s rodičem dítěte žije, aniž s ním uzavřel manželství, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti. (Ustanovení § 885 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) Zde dochází z hlediska práva k dalším komplikacím, kdy noví, již nebiologičtí rodiče, se starají o nové členy rodiny, je doporučeno uzavírat smlouvy o možném vyrovnání majetku, či dědickém řízení. A to z důvodů nejasnosti vztahů v nové rodině.

Matějček hovoří o třech fázích rozvodu. Manželský nesoulad, manželský rozvrat a třetí fází je rozvod. Manželský nesoulad je charakteristický drobnými neshodami, ve které nejsou manželé schopni najít vhodné kompromisní řešení. Manželský rozvrat je charakteristický tím, že jsou postiženy základní rodinné funkce, (emoční, ekonomické, výchovné)

a může být dlouhodobý. V některých ze svých fází přechází v rozvod. Být otcem dnes je něco jiného než dříve. Ztráta dominance, boj o zachování autority a vlivu na výchovu dětí. Toto nastává v porozvodovém řízení, kdy mohou být ohrožena práva otců. Rozvod se může stát pro mnoho mužů stresujícím zážitkem nejen z důvodu rozpadu dosavadního života a dosavadních jistot, ale také z důvodu ztráty dětí. Děti získávají až na výjimky do své péče výhradně ženy. Otcové tak z důvodu ztráty vztahu s matkou svého dítěte přicházejí o každodenní kontakt se svými dětmi, ztrácejí možnost je aktivně a efektivně vychovávat a často dochází k oslabení citového pouta mezi otcem a dítětem. Zatímco žena získala v minulosti lepší, výraznější postavení, více práv i povinností. Nyní dělba práce není již rozdělena tak tradičně, vztah je více partnerský a typicky mužské či ženské role v rodině jsou potlačeny. Přesto mnoho péče o domácnost zůstává v mnoha případech v rukou žen. (Procházka 2012, s. 114) Dítě bývá na matku více fixováno. Mezi matkou a dítětem existuje obecně od přírody výrazně hlubší citový vztah, než mezi dítětem a otcem. Nicméně žádné pravidlo nefunguje univerzálně. Ne vždy za krach vztahu nese odpovědnost muž, který je následně i přes svou nevinu potrestán. Děti se totiž velmi často stávají předmětem „vydírání“. Často se tak setkáváme s výhrůžkou: „Když mi budeš dělat problémy a neodstěhuješ se, tak své dítě už neuvidíš.“ Z hlediska soužití a pohledu

zákona je důležité rozpoznat zda se jedná o soužití či manželství. V případě manželství hovoří jasně zákony a je dodržován zákonný postup rozvodu. V případě dohody partnerů do rozvodového řízení soud nevstupuje. Pokud spolu žijí partneři ve volném nesezdaném soužití, které zaniká, další vypořádání záležitostí na jejich domluvě. Péče o dítě, výživa, či bydlení se stává hlavní agendou rozpadajících se vztahů. V obou případech je rozchod, či rozluka partnerů velkou zátěží pro ostatní členy rodiny. Partneři spolu ve většině případů nedokáží komunikovat, natož pokračovat ve výchově a upřednostňovat zájem dítěte. Zákon říká, že po rozvodu manželů soud rozhodne o výchově dítěte. Do rozhodnutí soudu trvá společná výchova. (Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.) V dalším odstavci se píše: Do výchovy jednoho manžela je možno dítě svěřit pouze se souhlasem druhého manžela. Právě jistota, že dítě získává do péče téměř vždy matka je jednou z příčin vysokého výskytu zneužívání dětí ve sporech mezi rodiči. Soudy by měli rozhodovat o péči v zájmu dítěte a pečlivě zkoumat všechny okolnosti, včetně přání dítěte a ne jen rozhodovat automaticky, dle toho na co jsou zvyklé a co je v dnešní společnosti „normální“. Otcové tak mohou podat návrh na úpravu styku s nezletilým dítětem, kde mohou navrhnout např. právo péče o dítě například každý druhý víkend od pátku do neděle. Kromě toho mohou navrhnout právo na styk s dítětem v době letních prázdnin v rozsahu jednoho týdne či na svátek Vánoční. Je třeba aby návrh byl dostatečně přesný, včetně určení časů převzetí a vrácení dítěte do jeho domova apod. Pokud se navíc otec o dítě dostatečně dobře stará a je zde předpoklad, že tomu bude i nadále, pak je velká pravděpodobnost, že soud otci vyhoví. Ten pak získá soudní titul, který ho opravňuje stýkat se se svým dítětem. Je sice pravda, že mnoho matek se i nadále snaží bránit styku dítěte se svým otcem, nicméně soudní rozhodnutí už je lépe vynutitelné než pouhá dohoda. V případě velkých komplikací a neshod při rozvodu je možné svěřit dítě do pěstounské péče. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti. Podle počtu rozpadajících se manželství (každé druhé) není možné usuzovat, že v párech žijících v nesezdaném manželství je situace odlišná. Můžeme tedy předpokládat, že i zde dochází k polovině rozpadů vztahů. Po rozchodu rodičů mají oba stejná práva i povinnosti, takže dokud nebude soudní úprava nebo dohoda, mohou se o děti přetahovat, což jejich duševnímu zdraví rozhodně neprospěje. Zde vidíme možnosti sociální pedagogiky jakožto prevence krizových situací a pomoc v krizových situacích týkajících se rodiny, soužití a péči po rozchodu. Sociální pedagogika se také zabývá jevy souvisejícími s poruchami rodičovství, mezi které lze zařadit tíživé životní situace spojené s rozvodem manželství nebo rozchodem partnerů. Sociální pedagogika nabízí velké množství informací a poznatků, stejně jako metod, které můžeme v tomto směru využít.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ A METODOLOGICKÁ ČÁST

V teoretické části jsme se setkali s filozofií výchovy, vlivem působení výchovy na kvalitu partnerského života. Jak zmiňuje Pešková ve svém díle nastupující věk technologií, jiné pojetí práce a trávení volného času, které je zcela odlišné od chování generace starší, vede k nahlížení na partnerství jako na povrchní, dočasný stav, nikoliv na celoživotní svazek, který byl standardem u rodičů. Je zarážející, jak vizionářsky působil její popis těchto doposud skrytých a nezjevných a neprojevných se faktorů ve společnosti před více než půlstoletím. Není nezajímavé, jak její vhléd do tehdejší společnosti bez jakéhokoliv výzkumu odhadoval činitele, které byly tehdy ještě v latentní podobě. Pešková jako filozof a pedagog působící kontaktně s většinovou společností tyto skryté signály zachytila a dokázala dekodovat. Její práce a pedagogická činnost ji vedla k varování společnosti před těmito náznaky zrychlení světa a změnou stavu společnosti. Výzkum se orientuje na problém vysoké rozvodovosti a rozpadu vztahů. Snad každý ve svém okolí zná někoho z rozpadlé či rozvrácené rodiny. Tento stav připomíná krizi manželství a společnost po první světové válce. Jen tehdy byl příčinou obrovský úbytek mužů, které semlela válečná mašinerie. Dnes, podle sociologů, toto způsobuje hlavně oslabení norem a sociálních hodnot v návaznosti na nově utvářenou společnost, žijící v době nové průmyslové revoluce. Zjišťování, které faktory způsobily, že tak strmě stoupla rozvodovost nás nutí se zamýšlet nad tím, zda vůbec trvalý tradiční svazek partnerů vyhovuje současným jejich potřebám, či životnímu stylu. Dále se zabýváme otázkou, zda mohou být důvodem jejich osobní, kariévní postroje nadřazené péči a zájmu o rodinu jako takovou. Plní rodina svou funkci v tomto novém uspořádání? Nebo je naopak technizující společnost příčinou nezájmu o instituci manželství spojené s takovou nudnou věcí, jako je každodenní soužití s partnerem a výchova dětí. Nedostává se dostatečné osvěty a vzdělání budoucím párům toužícím si založit rodinu, nedostatečná erudice je nepřipravila na schopnost předcházet budoucím nevyhnutelným konfliktům? Praktická část se pokusí zodpovědět na některé z výše naznačených otázek.

4.1 Rozvody základní fakta

Sociologové popisují trendy, které ovlivňují manželství v podobě, jakou známe dnes. Podle Giddense to jsou tyto faktory: pokles významu rozšířených rodin, všeobecná tendence ke svobodné volbě partnera, uznání práva žen na rozhodování v rodinných záležitostech, větší míra sexuální svobody a v neposlední řadě rozšiřující se význam práv dětí. Typická rodina ve společnosti západního typu je monogamní. Toto je stanoveno zákonem. Jak

poznává Giddens, vzhledem k vysoké rozvodovosti se spíše jedná o sériovou monogamii, kdy jedinec může vystřídat více partnerů, jen je nesmí mít současně. Stereotyp manželství vychází z představ o romantické lásce. Předpokládá se, že podmínkou sňatku je vzájemná osobní přitažlivost a kompatibilitu manželů. Realita může být odlišná a důraz na osobní uspokojení vyvolává rostoucí očekávání, která zůstávají nenaplněna. Toto se odráží mimo jiné ve stále vyšší rozvodovosti. Odtud není daleko k tvrzení, že rozvodovost rovná se stále hlubší krize rodiny.

Rozvody hrozí manželství zejména na jeho počátku a obzvláště v manželství mladých lidí. Něco přes 26 % manželství se dožilo rozvodového rozsudku do šestého výročí sňatku. Úroveň rozvodovosti je výrazně závislá na vzdělání manželů. Na sto sňatků, kde snoubenci mají základní, nebo střední, bez maturity připadá asi 78 rozvodů, u vysokoškolsky vzdělaných párů je to zhruba 37 rozvodů na sto sňatků. (Možný 2002, s. 45)

V období 2005–2010 rozvodovost v celkovém trendu stagnovala na úrovni 47–50 %. Historické maximum, 50 % manželství končících rozvodem, bylo zaznamenáno v roce 2010. Nicméně do roku 2012 došlo k poklesu zpět na úroveň z počátku nového tisíciletí, přesněji na hladinu 44 %. Za dlouhodobým nárůstem rozvodovosti stálo její zvýšení u déletrvajících manželství, tj. u takových, která v době rozvodu trvala deset a více let. Ale i tak zůstala míra rozvodovosti nejvyšší relativně krátce od uzavření sňatku, v intervalu od dvou do pěti dokončených let trvání manželského svazku.

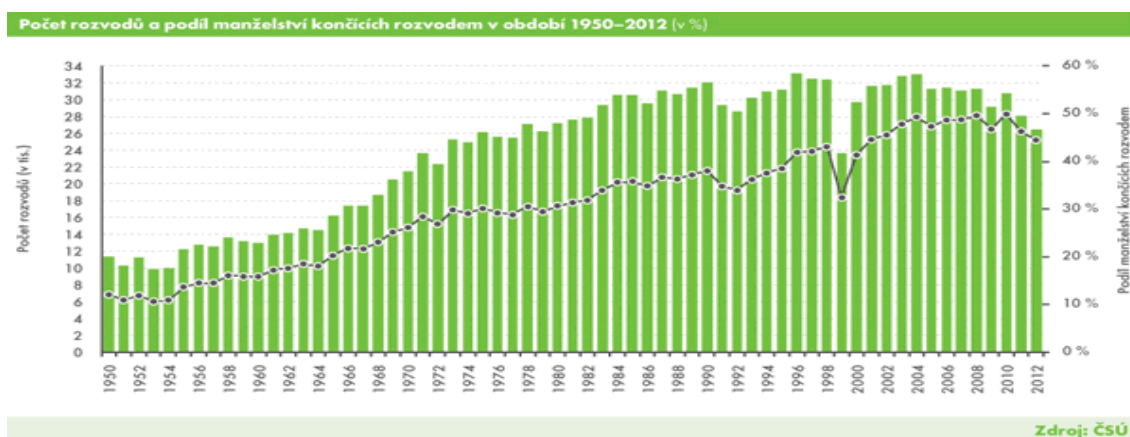
Pravděpodobnost rozpadu manželství zvyšují podle sociologa Iva Možného tyto faktory:

1. Často se rozpadají manželství, která jsou uzavírána mladými páry ve věku okolo dvaceti let z důvodu těhotenství partnerky. Spojení dvou nevyzrálých jedinců se často rozpadá do pěti let od uzavření sňatku.
2. K rozvodu jsou náchylnější také manželství, která uzavírají lidé středního věku, konkrétně manželství, která uzavírají ženy po třicítce a muži po pětatřicítce. Pokud do této doby žili single životem a toto manželství je jejich první, vypracovali si často nezávislý životní styl, kterého se už nedokážou vzdát.
3. Existuje také spojitost mezi stabilitou manželství a tím, kolik vydělává žena. Pokud je ženin příjem vyšší než mužův, muž se s tím často špatně vyrovnává. Zároveň na něm žena není ekonomicky závislá – ví, že i bez něj by se dokázala o sebe a děti postarat, takže si nehodlá nechat všechno líbit.
4. Výzkumy je také dokázáno, že se snadněji rozvádějí bezdětná manželství a nižší rozvodovost mají manželství se třemi a více dětmi. Někdy je manželství skutečně

udržováno jenom kvůli dětem. Také v dnešní době se setkáváme s názorem přenášeným z generace na generaci, že je třeba rodinu udržet kvůli dětem. Jistou roli zde hrají i ekonomické důvody, neboť ženy se třemi a více dětmi jsou více finančně závislé na muži. Proto tyto ženy snesou od svého muže více: vědí, že jako rodina nutně potřebují i jeho příjem.

5. Poukazuje se rovněž na jistou „dědičnost“ rozvodu: manželé, kteří jako děti zažili rozvod rodičů, mají větší pravděpodobnost, že se i oni rozvedou.

6. Příčinou rozvodu může být také společné bydlení s rodiči jednoho z manželů: mladé páry nemají své soukromí, rodiče zasahují do péče o dítě a výchovy, podřívají u dítěte autoritu rodičů, pletou se do manželských sporů i provozu domácnosti mladých.

Tabulka 1 Počet rozvodů v ČR 1950-2012. Zdroj: ČSÚ

4.2 Dotazník, výzkum

Podle Giddense (2013) není důležité odpovídat na otázky co se děje, ale proč se tak děje. Kvantitativní výzkum byl tedy proveden formou dotazníku, aby odpověděl na otázky týkající se rozpadu manželství, popřípadě porovnal délku vztahu v různých generacích. Kvantitativní výzkum je založen na testování hypotéz, jejich potvrzení či vyvrácení. Proto byly formulovány hypotézy nulové a alternativní, týkající se daného problému vysoké rozvodovosti a rozpadu vztahů. Byl vytvořen dotazník, kde pomocí otázek byl osloven vzorek dospělé populace. Cílem výzkumu bylo zjistit, zda je možné nalézt vztah v délce soužití u starší generace a u mladší generace. Jestli jsou společností tolerovány i jiné než tradiční manželské svazky. Hlavní výzkumná otázka zněla, jestli je vztah mezi vzory získanými z původní rodiny, předmanželskou výchovou a délkou trvání manželství. Dále

byla porovnávána délka soužití mezi generacemi a jako poslední činitel bylo bráno v úvahu, zda ovlivňují socioekonomické faktory vznik, či délku vztahu. Jako technika sběru dat byl zvolen papírový a internetový dotazník s dvaceti dvěma otázkami. Dotazník obsahoval strukturované otázky s hodnotící slovní škálou. Respondent si mohl vybrat ze tří nebo pěti odpovědí, na položenou otázku. Svůj názor měl přiložit k té otázce, která nejvíce odpovídá jeho názoru. Dotazník je jedna z nejpoužívanějších metod. Obrovskou výhodou dotazníkového šetření je relativně snadná administrace. V tomto případě byly odpovědi vyhodnoceny procentuálně. Ještě by mělo být bráno na zřetel, že dlouhý dotazník s mnoha položkami je pro respondenty demotivační a nelze zaručit co nejpřesnější vyplňování. Očekávané výsledky se nemohly mnoho lišit od statistických dat viz. vyhodnocení dotazníku.

Výzkumnou otázkou bylo, jak lze charakterizovat vysokou rozvodovost v současné společnosti, rozpad vztahů a jejich vliv na kvalitu soužití a na výchovu mladé generace. Za hlavní cíl kvantitativního výzkumu považujeme zjistit poměr rozpadů manželství či vztahů u starší generace a u mladší generace. Cílem výzkumu bylo zároveň zjistit jaké postoje, které společnost reprezentovaná vzorkem respondentů zaujímá k tradiční rodině, a jak jsou tolerovány i jiné než tradiční svazky. Dílčí výzkumné otázky zněly :

Co způsobilo , že za poslední půlstoletí stoupla rozvodovost.

Proč nevyhovuje trvalý svazek současným potřebám partnerů?

Je špatná či nedostatečná výchova příčinou rozpadu partnerství?

Jsou socioekonomické problémy jednou z hlavních příčin rozpadu vztahů?

Hypotézy: Partneři se rozcházejí z důvodu nedostatku pozitivních vzorů.

Manželství se rozpadají z důvodu nedostatečné předmanželské výchovy a osvěty

Manželství se rozpadají ze socioekonomických důvodů.

H₀ : Délka partnerského vztahu, manželství je u obou generací stejná

H_a: Délka partnerského vztahu, manželství u starších generací trvá déle než partnerský vztah, manželství mladších generací.

H₀: Předmanželská výchova má vliv na délku soužití stejně jako socioekonomické podmínky pro vznik rodiny

H_a: Předmanželská výchova má vliv na délku soužití více než socioekonomické podmínky pro vznik rodiny

Pro zodpovězení výzkumných otázek a potvrzení hypotéz jsme zvolili kvantitativní výzkumné šetření pomocí dotazníku. Vzhledem k anonymitě a citlivosti údajů byl zvolen internetový dotazník Survio. Díky tomuto dotazníku bylo možno v krátké době získat velké množství dat. V naší práci jsme se pokusili zodpovědět otázku trvalosti vztahů u různých generací respondentů.

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořil vzorek respondentů, kteří byli vybráni na základě osobních kontaktů mezi rodinou, přáteli, kolegy ze zaměstnání a jejich rodin či známých. Někteří dotazník předávali dále na sociálních sítích. Další částí výzkumného vzorku byly rodiče a doprovod navštěvující středisko volného času ve větším městě. Před samotným spuštěním výzkumu jsme rozdali dotazník desetičlenné skupině. Naším cílem bylo zjistit, zda jsou položky srozumitelné a zda je způsob vyplňování dotazníku vyhovující. To celé ale stálo na problematickém předpokladu, že si respondenti něco o něčem myslí a jejich odpověď bude brána jako popis jejich jednání. Výzkum byl prováděn v období února a března roku 2018. Výzkum byl prováděn na základě dotazníků, které byly vyplněny na internetu a z papírových, které se mi vrátily. Spodní věk respondentů byl stanoven na 18 let. Tento věk byl vybrán záměrně, je to doba dosažení plnoletosti a možnost již uzavírat sňatek. Horní hranice věku nebyla stanovena. Pro zajímavost, jeden respondent, který odpovídal, byl ve věku 95 let. Široké věkové rozpětí bylo nastaveno z důvodu sběru dat od různých věkových skupin. Otázky byly pokládány v podobě strukturovaných posuzovacích škál s více odpověďmi. Pro validitu výzkumu byly otázky tvořeny tak, aby se co nejméně odchylovaly od zkoumané skutečnosti. V případě volné odpovědi respondenti svoje odpovědi specifikovali. Dotazník neměl být dlouhý, aby vyplňující nebyl unaven odpovídáním a neztrácel tak motivaci. Vytvořený dotazník obsahoval 22 otázek a neměl zabrat více než 10 minut času k vyplnění. Strukturálně byl dotazník rozdělen do dvou tematických částí, které spolu souvisely. Otázky byly utvořeny tak, aby respondenti měli možnost zvolit co nejpřesnější odpověď. První část dotazníku zkoumá původní rodinu a její vliv na respondenty. Ve druhé části jsou otázky zaměřeny tak, aby respondenti popsali obecný názor na rodinu a vzdělání.

5 ANALÝZA DAT

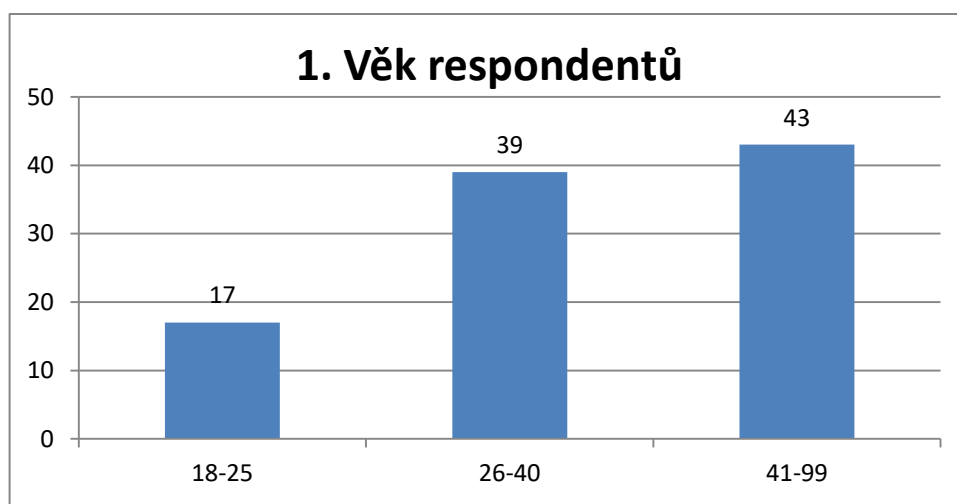
Další částí šetření bylo zpracování dat, která byla nasbírána pomocí dotazníku jak přes společnost Survio. cz, tak z papírových dotazníků. Odpovědi byly přepisovány do tabulky v programu Excel a poté byly vytvořeny přehledné grafy a tabulky k jednotlivým položkám. Poté jsme se zabývali ověřováním hypotéz, kde jsme zkoumali rozdíly v četnostech odpovědí. Souhrny nominálních hodnot pomocí testu nezávislosti chí- kvadrát byly provedeny výpočty k verifikaci hypotéz. Pro každou skupinu dotazníkových otázek jsme rozdělily respondenty do skupin mladší a starší, muži ženy a porovnávali jak která skupina respondentů koresponduje s otázkami uvedenými v hypotézách. Položeny byly otázky vztahující se k hodnotě tradiční manželské rodiny (8, 9, 13, 15, 16) a soubor otázek zkoumajících vnímání společenských a ekonomických podmínek vhodných pro založení rodiny. (17, 18, 19, 22) Další soubor otázek se týkal zjišťování sociálně demografických charakteristik.(1. -6. 11. -13., 20.) A otázky zjišťující postoje. Hlavním posláním výzkumu bylo objasnit problematiku na vzorku populace tak aby výsledky měly co největší vypovídající hodnotu – reliabilitu.

5.1 Prezentace výsledků výzkumu

Výzkum se zabýval postavením, podle sociologů, tradiční rodiny v postmoderní společnosti. Je to motiv, který zasahuje do každodenního života jak jednotlivců, tak celých skupin a zároveň je spojovacím článkem mezi společnostmi a jednotlivcem. Důvodem volby dotazníku byla snaha objasnit vytyčenou problematiku na co nejrozsáhlejší skupině, aby získané výsledky měly co nejvyšší reliabilitu tj. co nejvyšší vypovídací hodnotu.

Celkem bylo rozdáno 145 dotazníků, ze kterých se 102 vrátilo vyplněných (70,3 %), zbývajících 29,7 % bylo buď nevyplněno, vyplněno částečně, nebo vyřazeno. Lze předpokládat, že pokud rozdělíme soubor podle pohlaví, budou jisté rozdíly mezi ženami a muži. U žen se dá očekávat, že jejich postoje k tradiční manželské rodině bude poznamenávat pocit jistoty a určitého zázemí, které může rodina jim i dětem nabídnout. Také u mužů se očekává jistá citový postoj k rodině. Musíme však do těchto postojů zakomponovat prudké změny společenských procesů, ke kterým dochází v současně rychle se rozvíjející se společnosti.

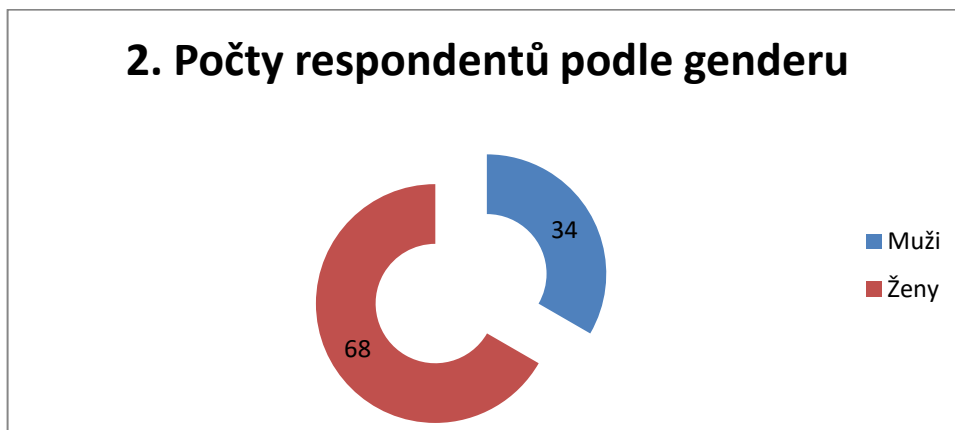
V první otázce byl hodnocen věk respondentů účastnících se výzkumu. Rozdělení na věkové skupiny koresponduje s dosažením plnoletosti (18-25 let), dokončením terciálního vzdělávání (26 - 40 let) a zralého věku (41 +). Nejvíce nasbíraných odpovědí spadá do kategorie 41 roků a více (46,92 %), kteří prožili část života v nových společenských podmínkách, avšak vyznačují se převážně tradičními názory formovanými socialistickou morálkou. Tedy ti, ke kterým se obrací Jaroslava Pešková ve svých pracech. U této skupiny bude zajímavé sledovat jejich postoj k tradičnímu párovému soužití, neboť toto je generace, která na vlastní kůži prožila prudké změny životního stylu a narůstajícího tempa vyvíjející se společnosti.

Tabulka 2 Graf č.1 věk respondentů Zdroj : vlastní výzkum

Věk	18-25	26-30	41-99	Celkem
Počet	17	39	46	102
Procent	16,6	38,3	45,1	100

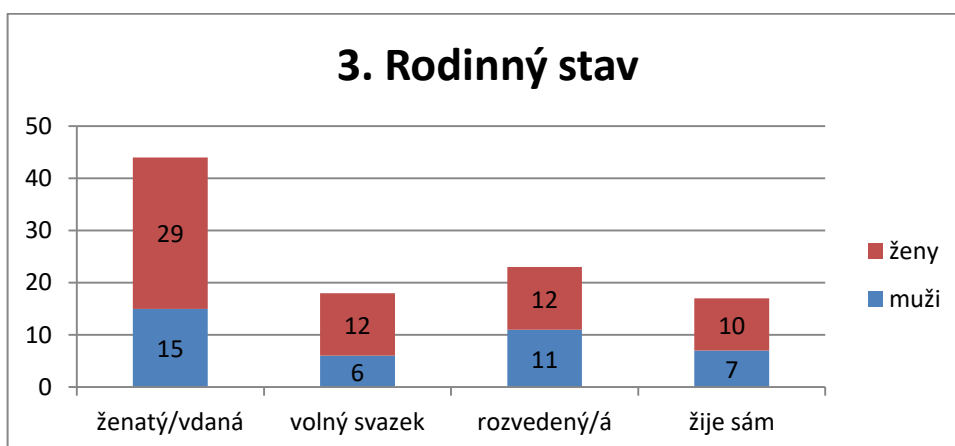
Tabulka 3 Tabulka ke grafu č.1, zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 4 Graf č.2 Počty respondentů podle genderu. Zdroj: vlastní výzkum

Ke grafu číslo dva - rozložení respondentů podle pohlaví. Na položené otázky dotazníku nejčastěji odpovídaly ženy (66,6 %) které se významně podílely na dosažených výsledcích výzkumu.

Další položkou byla uzavřená otázka na rodinný stav. Z odpovědí uvedených v grafu vyplývá, že nejvíce respondentů 60,7 % mají vztah s partnerem ve formě manželství či žijí ve volném svazku, zatímco zbývajících 39,3 % je rozvedených nebo žijí sami. Z toho vyplývá, že podstatný podíl na celkových výsledcích mely respondenti žijící v trvalém svazku.

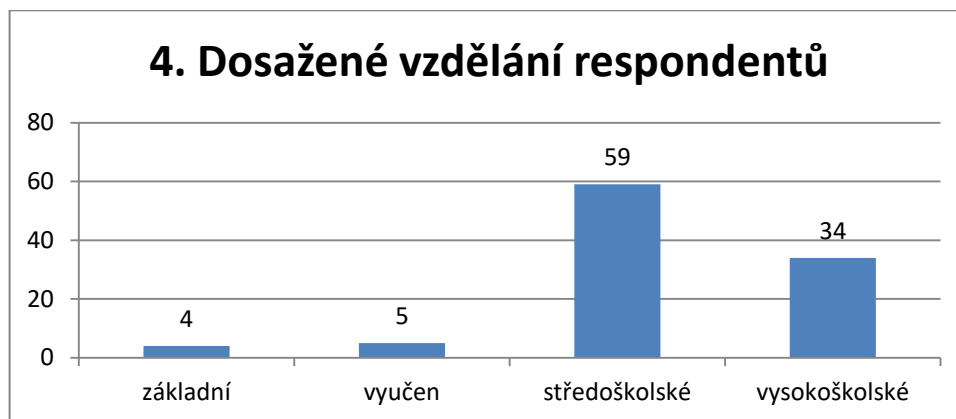

Tabulka 5 Graf č. 3 Rodinný stav. Zdroj: vlastní výzkum

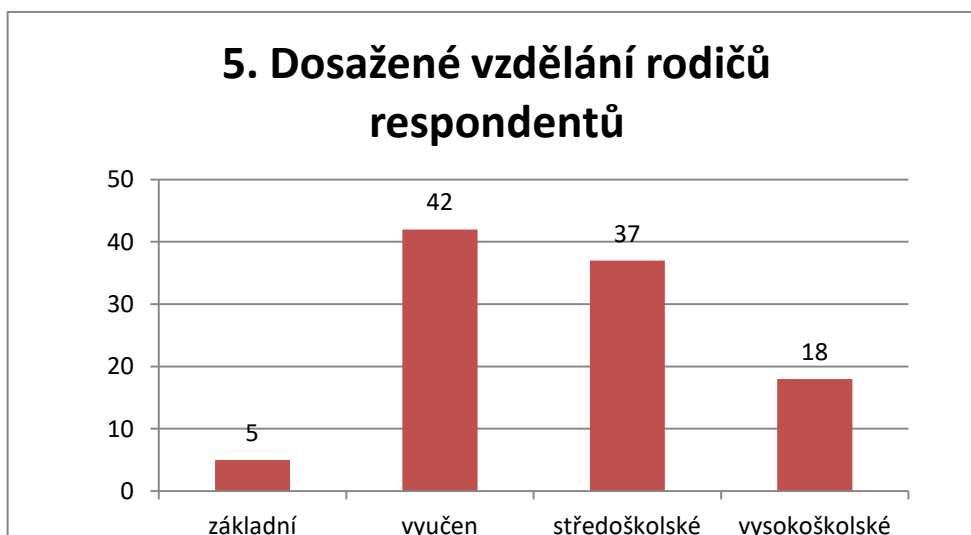
Stav	ženatý/vdaná	volný svazek	rozvedený/á	žije sám
muži	15	6	11	7
ženy	29	12	12	10
celkem	44	18	23	17
procenta	43,1	17,6	22,6	16,7

Tabulka 6 Tabulka ke grafu č. 3 Rodinný stav. Zdroj: vlastní výzkum

Zvláštní skupinou ke srovnání byly položky dotazující se na vzdělání respondentů a na vzdělání jejich rodičů. Z výzkumu vyplynulo, že obecně zkoumaný vzorek dosáhl obecně vyššího vzdělání ve srovnání s předešlou generací. Ubylo osob pouze vyučených a přibýlo osob se středoškolským i vysokoškolským dosaženým stupněm vzdělání. Lze to přičíst socialistickému školství, které nemělo zájem vychovávat a vytvářet vzdělanou populaci, ale naopak potřebovalo dělníky do průmyslu. Obecně totality nepotřebují vzdělance.

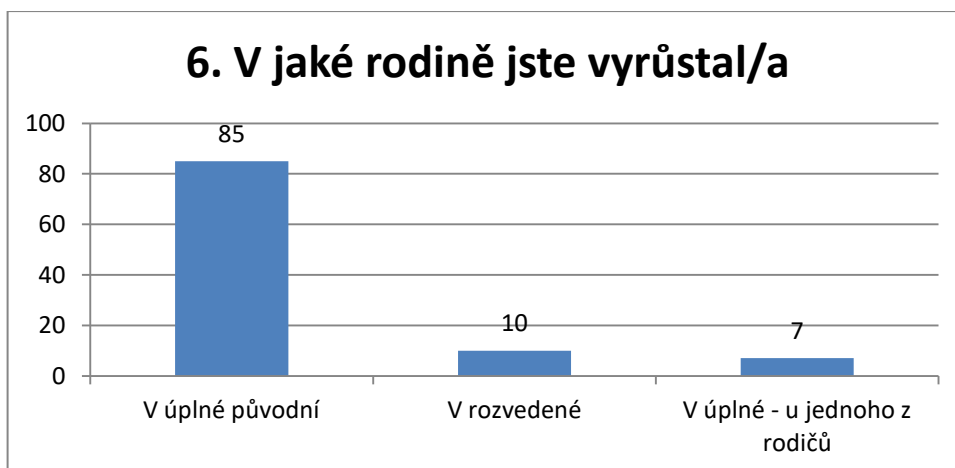

Tabulka 7 Graf č. 4 5. Dosažené vzdělání respondentů. Zdroj: vlastní výzkum

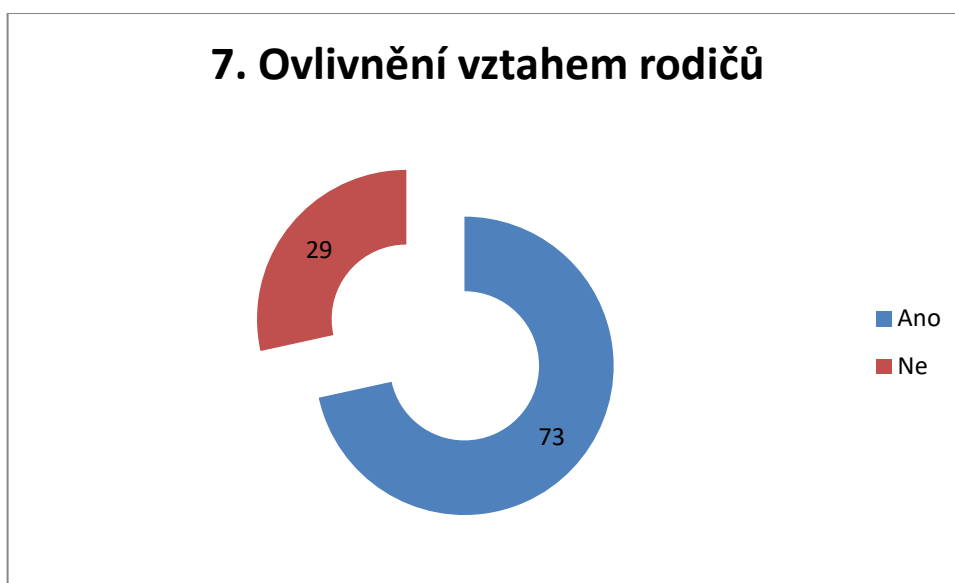
Tabulka 8 Graf č. 5 5. Dosažené vzdělání rodičů respondentů. Zdroj: vlastní výzkum

V této otázce byli respondenti dotázáni, v jaké rodině vyrůstali, zda v původní nerozvedené, nebo jen s jedním rodičem, nebo v náhradní s novým partnerem. Ze získaných dat je patrný setrvalý stav, kdy 83,3 procenta vyrůstalo v úplné původní rodině. Toto bylo dáno vzorkem respondentů, kteří podle výše získaných dat vyrůstali spíše v ještě tradičních rodinách.

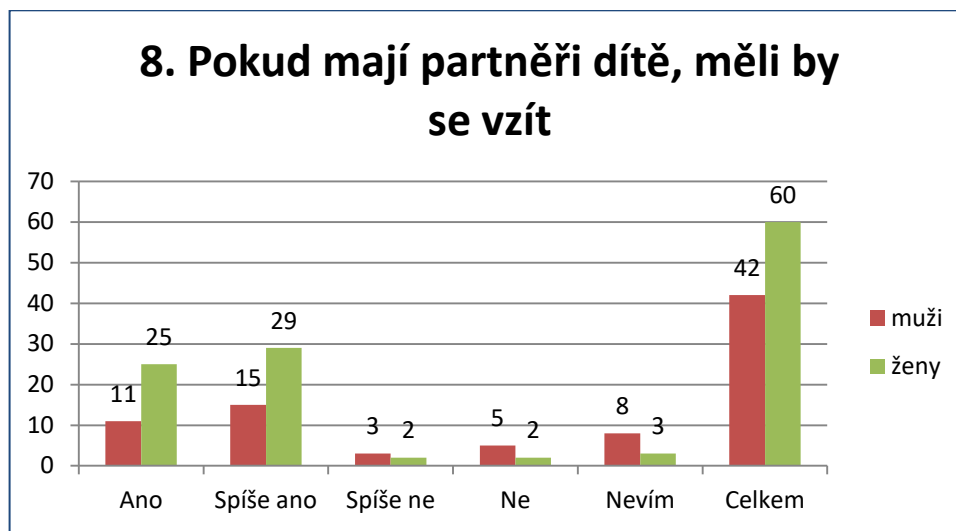
Tabulka 9 Tabulka 7: Graf č. 6 V jaké rodině jste vyrůstal/a. Zdroj: vlastní výzkum

Dichotomická otázka. Výsledky vypovídají o tom, že vzorový vztah rodičů mohl ovlivnit budoucí vztah respondentů. Celých 74,5 % uvedlo, že manželství rodičů mělo vliv na jejich vlastní rozhodnutí, zda setrvat ve vztahu / manželství.

Tabulka 10 Graf č. 7 Ovlivnění vztahem rodičů. Zdroj: vlastní výzkum

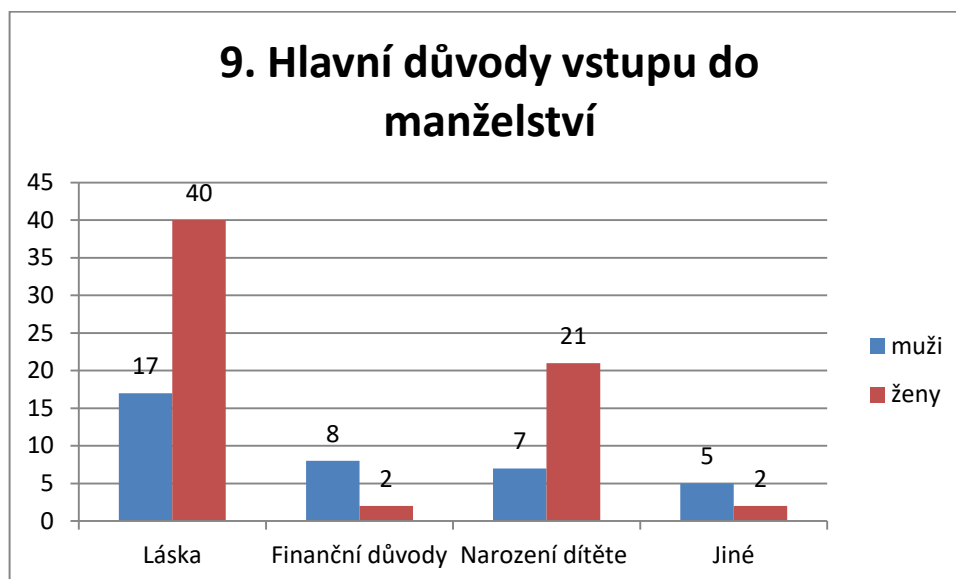
Další soubor polouzavřených otázek měl za úkol zjistit, jaké jsou hlavní důvody vstupu do manželství / vztahu. 79,7 % odpovědělo, že v případě narození dítěte by bylo vhodné uzavřít sňatek. Stejně se vyjadřují k důvodům vstupu do manželství, kdy převládala kladná idealistická odpověď na citové rozhodnutí - láska. Toto si zvolilo 58,1 % odpovídajících. Dalším z důvodů pro uzavření sňatku bylo zvoleno narození potomka. V odpovědích pod položkou jiné byly zmíněny biologické hodiny, společenské normy či tradice.

Tabulka 11 Graf č. 8 Pokud mají partneři dítě, měli by se vzít. Zdroj: vlastní výzkum

Stav	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím	Celkem
muži	11	15	3	5	8	42
ženy	25	29	2	2	3	60
celkem	36	43	5	7	11	102
procenta	35,3	42,2	4,9	6,8	10,8	100

Tabulka 12 Tabulka ke grafu č. 8. Zdroj: vlastní výzkum

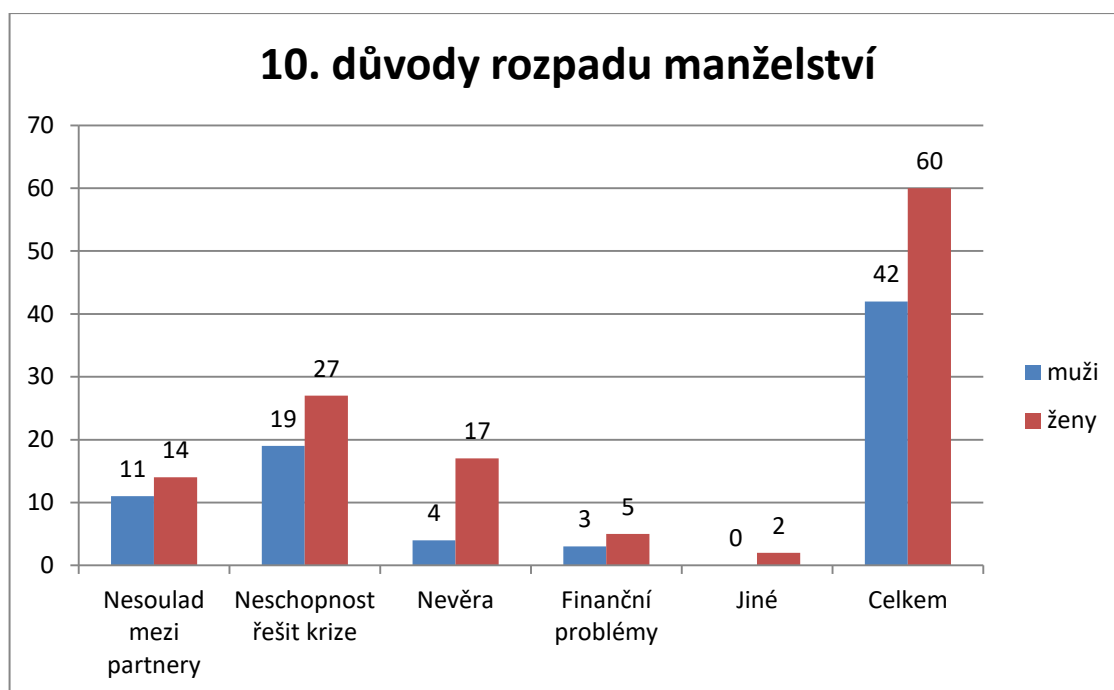

Tabulka 13 Graf č. 9 Hlavní důvody vstupu do manželství. Zdroj: vlastní výzkum

	Láska	Finanční důvody	Narození dítěte	Jiné	Celkem
muži	17	8	7	5	37
ženy	40	2	21	2	65
celkem	57	10	28	7	102
procenta	55,9	9,6	27,5	6,5	100

Tabulka 14 Tabulka ke grafu č.9. Zdroj: vlastní výzkum

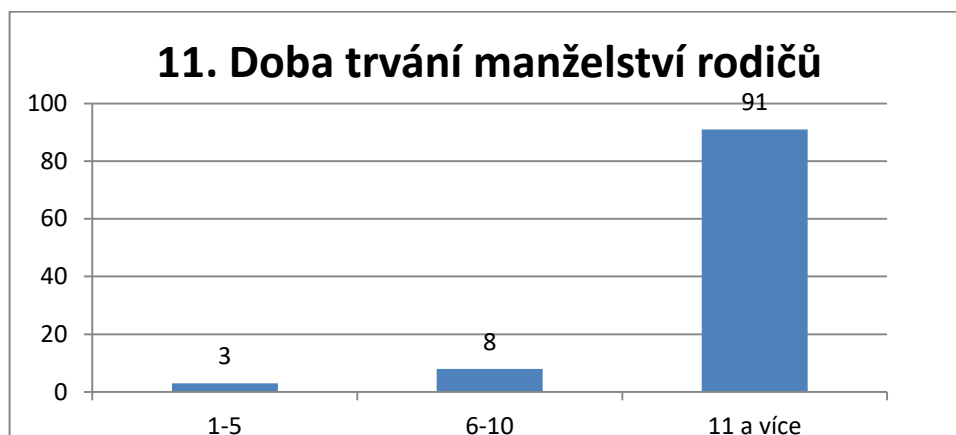
Soubor polootevřených otázek týkajících se délky manželství rodičů, a respondentů společně s důvody k rozpadu manželství. Zde vyšlo najevo, že za rozpadem manželství stojí v převážné většině neshody a nesoulad partnerů, jejich neschopnost předcházet a řešit krize, popřípadě egoismus partnera. Překvapivě socioekonomické důsledky v tomto zkoumaném vzorku nebyly dominantním spouštěčem konce vztahu.

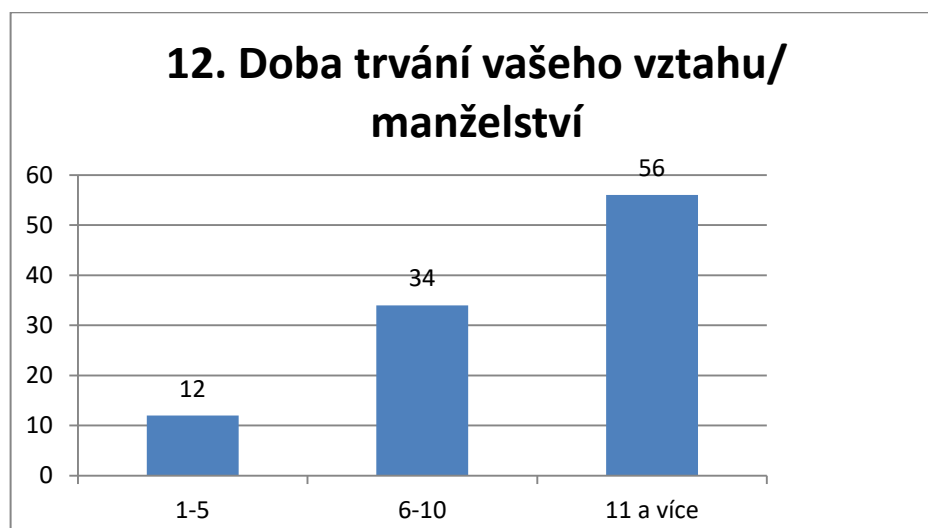
Tabulka 15 Graf č. 10 Důvody rozpadu manželství. Zdroj: vlastní výzkum

Stav	Nesoulad mezi partnery	Neschopnost řešit krize	Nevěra	Finanční problémy	Jiné	Celkem
muži	11	19	4	3	0	42
ženy	14	27	17	5	2	60
celkem	25	46	21	8	2	102
procenta	24,3	45,3	20,8	7,8	2	100

Tabulka 16 Tabulka ke grafu č. 10. Zdroj: vlastní výzkum

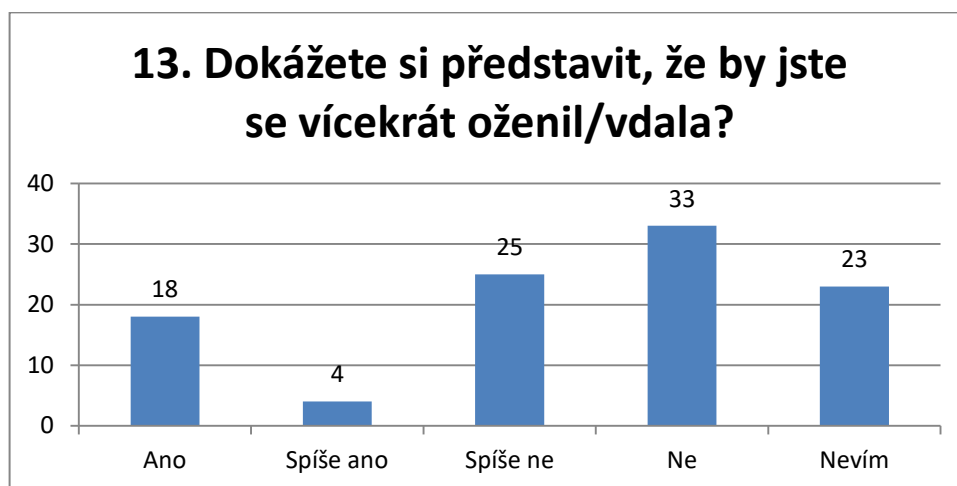
Tabulka 17 Graf k otázce č. 11 Doba trvání manželství rodičů. Zdroj: vlastní výzkum

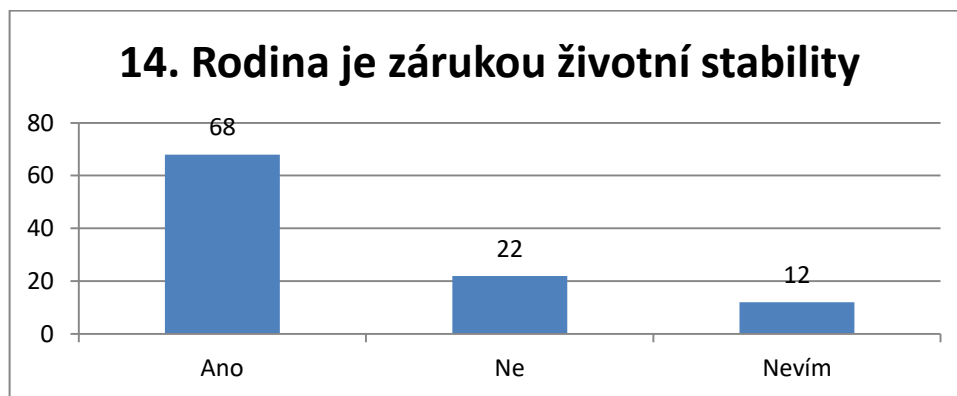
Tabulka 18 Graf k otázce č. 12 doba trvání vašeho vztahu. Zdroj: vlastní výzkum

Nadcházející soubor otázek měl za úkol zkoumat délku manželství respondentů a jejich rodičů. Rozdělení na jednotlivé časové údaje vycházelo ze statistik, kdy většina manželství se rozpadá do roka, jako druhý oficiálně uváděný údaj je po šesti letech a třetí po třinácti letech. U rodičů je patrný setrvalý stav sezdaných více než deset let. Zatím co u odpovídajících respondentů vzhledem k mladší věkové kategorii je délka vztahu posunutá směrem ke středu tabulky. Přesto vidíme vyšší počet kratšího trvání vztahů v porovnání se starší generací. V našem zkoumaném vzorku vyšlo najevo, že vzorek populace, který byl dotazován, vykazuje vyšší hodnoty již v odpovědi na první nabídku v dotazníku. V délce manželství v položce 1-5 let vykazují hodnoty u respondentů 11,76 %, zatímco u rodičů respondentů je to pouze 2,94 %. U položky 5-10 let je opět

rozdíl u délky manželství respondentů 32,3 % oproti rodičům, kteří vykazují 7,8 %. Na otázku zda by se dotázaní vícekrát oženi/vdaly odpovědělo 56,8 % záporně, což patrně souvisí s výše zmíněnými tradicemi, vzorem získaným od předchozích generací. Z tohoto můžeme predikovat, že oslovený vzorek je pevně zakotven v tradičním stylu života a rodiny.

Tabulka 19 Graf k otázce č. 13. Zdroj: vlastní výzkum

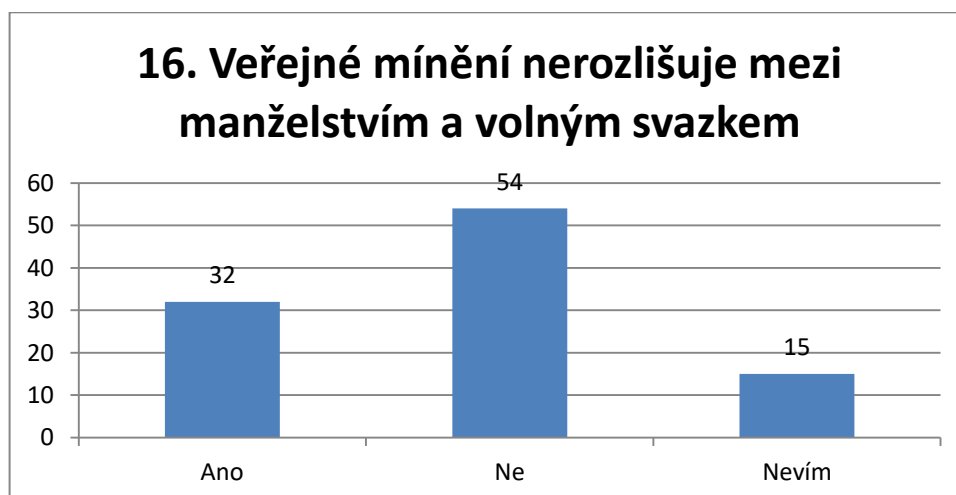

Tabulka 20 Graf č. 14 Rodina je zárukou životní stability. Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 21 Graf č. 15 rodina má ve společnosti nezastupitelné místo. Zdroj: vlastní výzkum

Tento soubor kontrolních otázek mapoval vztah respondentů k rodině a jejímu místu ve společnosti. Již z předchozího výsledku, který vypovídá o tradičním založení respondentů je vidět pevné ukotvení rodiny jak v osobním životě odpovídajících, tak víceméně tradiční pohled na rodinu jako základní jednotku státu. Z výzkumu je patrné, čím byli respondenti mladší, tím vyšší byla tolerance k netradičnímu partnerskému soužití. Mladí lidé mají nesrovnatelně více možností, jak naložit se svým životem. Tyto možnosti se neslučují s nároky rodinného života. Může to být jeden z faktorů, proč se nechtějí vzdát svých představ o životě, a proto vyhledávají život ve volných svazcích.

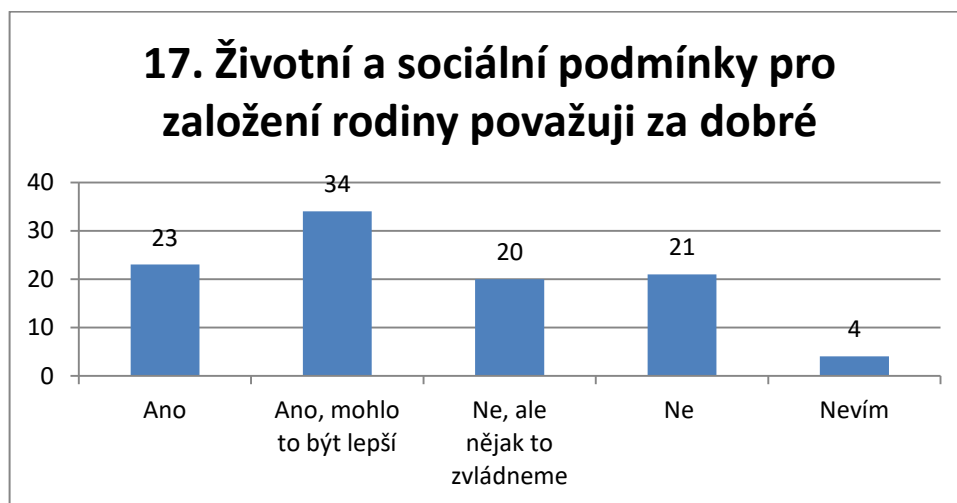

Tabulka 22 Graf č.16 Veřejné mínění nerozlišuje.... Zdroj: vlastní výzkum

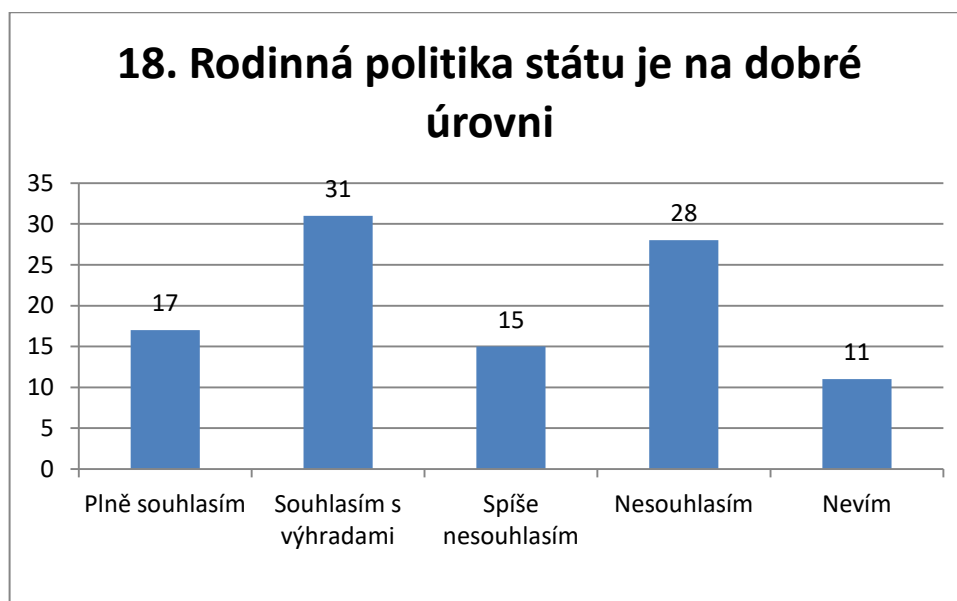
Pohled na rozdíl mezi manželství a žitím na hromádce je z pohledu respondentů nepatrný. 55% jednoznačně odpovědělo, že veřejné mínění toto nerozlišuje. Přesto je tu významná kategorie mladé generace, která prožívá a utváří proměnu hodnot a morálky v české

společnosti. Je pod vlivem informačních technologií, tolerantní, sebevědomá a dostatečně samostatná, ale i nejvíce ohrožená právě ztrátou tradičních hodnot, které odmítají převzít od původních nositelů – jejich rodičů.

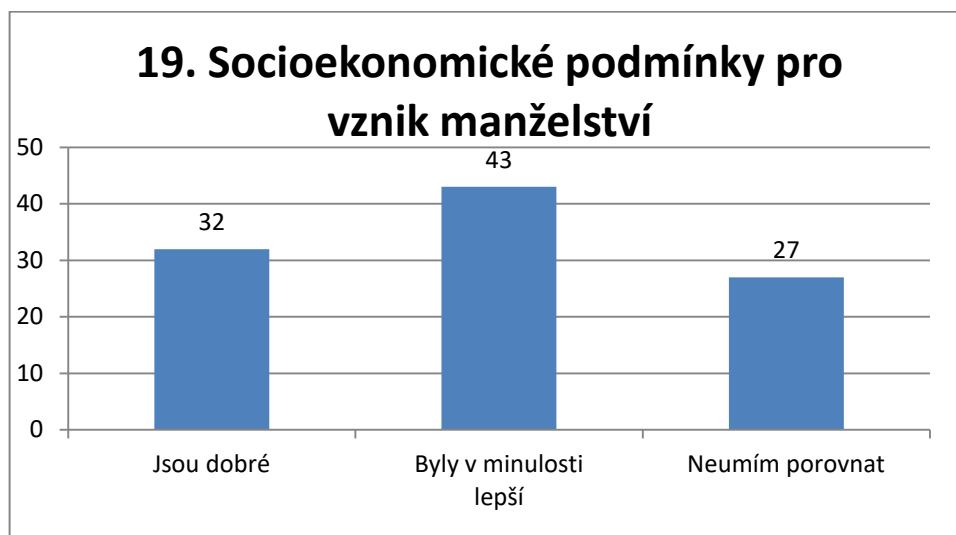
Zde, u tohoto souboru otázek, vyšlo najevo, že nastavení sociálních podmínek ze strany státu považuje 57,12 % respondentů za dostatečné k založení rodiny. Otázka týkající se rodinné politiky státu odpovídající respondenty rozdělila na dvě vyvážené skupiny. 49% považuje politiku státu za vstřícnou k rodinám, 44% ji nepovažuje za vstřícnou.

Tabulka 23 Graf č. 17 Podmínky pro založení rodiny. Zdroj: vlastní výzkum

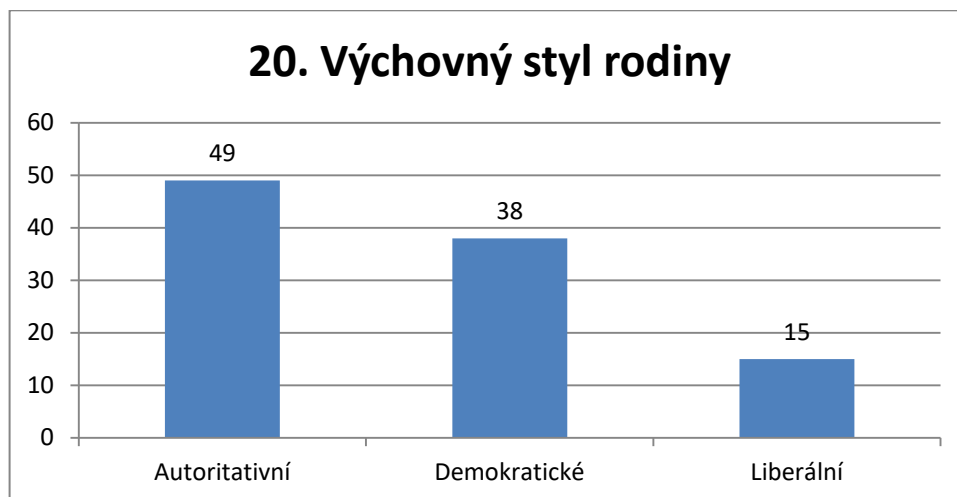
Tabulka 24 Graf č. 18 Rodinná politika státu ... Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 25 Graf č. 19 Socioekonomické podmínky pro vznik manželství. Zdroj: vlastní výzkum

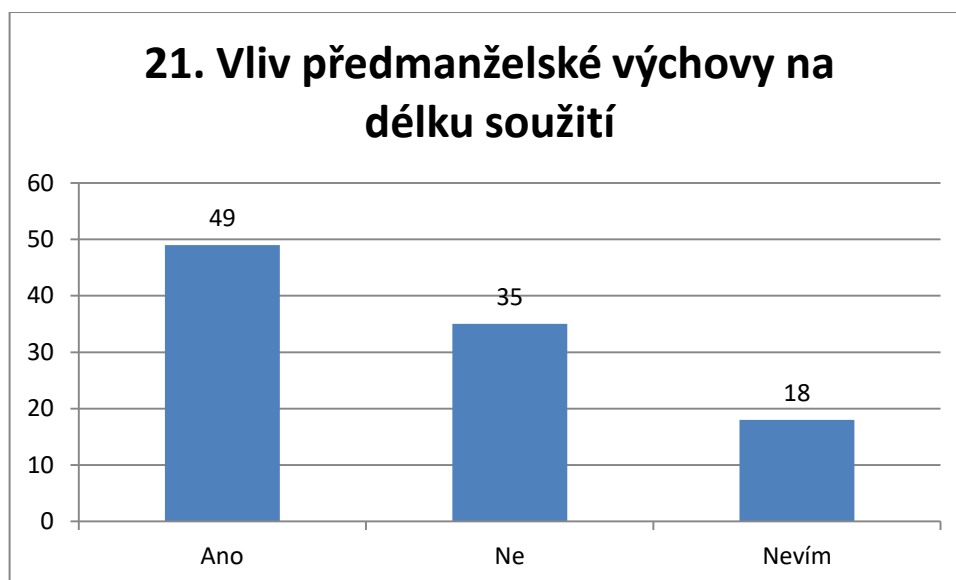
S předchozím tématem souvisely také uzavřené otázky na socioekonomické podmínky, které mohou nastartovat chuť partnerů do rodinného života. Zhodnocení těchto je dáno vyšším počtem respondentů s vyšším věkem, kterých 43,79 % označili, že v minulosti byly tyto podmínky výrazně lepší, než jsou v současnosti. Zde můžeme dosadit důsledky, jako dlouhodobé přehlížení a zanedbání bytové výstavby, popřípadě možnosti vzniku sociálního bydlení, které bylo z pohledu státu upozaděno, na rozdíl třeba od Německa, kde mají obce povinnost stavět levnější bydlení právě proto, aby se mladé rodiny měly kde usadit.

Pro zajímavost byla položena otázka na styl výchovy v rodinách, ve kterých respondenti žili a vyrůstali. Téměř polovina respondentů pochází z rodiny, kde byl jako hlavní uveden autoritativní výchovný styl. Dalších padesát procent respondentů zažilo demokratický či liberální styl výchovy. V případě analýzy této otázky by přicházelo v úvahu sloučit odpovědi demokratické a liberální, protože pravděpodobně pro respondenty nebylo v jejich možnostech zkoumat odlišnosti těchto pojmů.

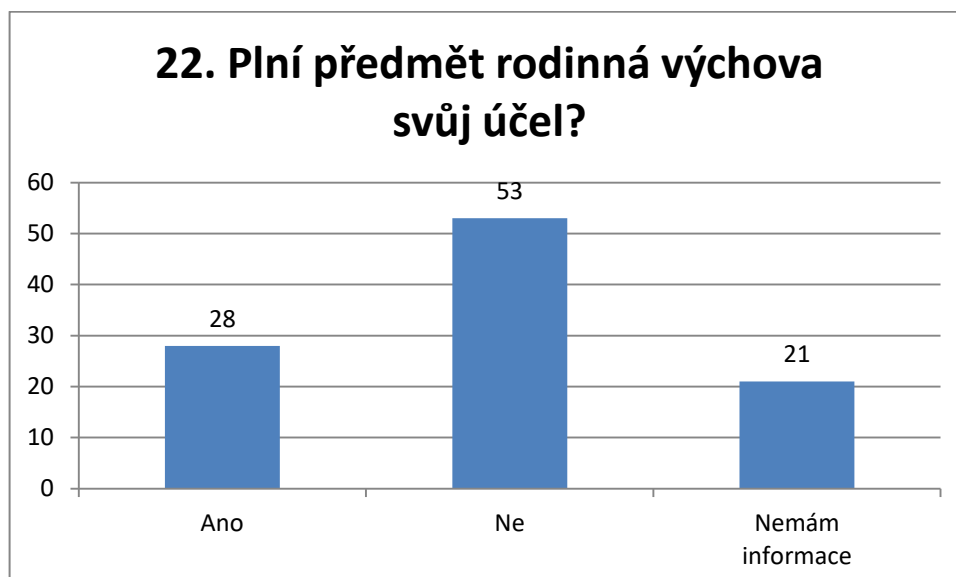

Tabulka 26 Graf č. 20 Výchovný styl rodiny. Zdroj: vlastní výzkum

Poslední soubor otázek se pokoušel odpovědět, zda má předmanželská výchova vliv na budoucí chování v partnerském vztahu. Polovina odpovídajících zvolila kladnou odpověď, avšak pokud byla upřesňující otázka položena, zda toto plní i rodinná a předmanželská výchova na školách byl poměr otočen. Předmanželská výchova probíhala patrně v rodinách. Předmět rodinná výchova buď neplnil svůj účel, nebo 20,5 % respondentů nemá odpovídající dostatek informací.

Tabulka 27 Graf č. 21 Vliv předmanželské výchovy na délku soužití. Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 28 Graf č. 22 Plní předmět rodinná výchova svůj účel? Zdroj: vlastní výzkum

5.2 K hypotézám

V první hypotéze jsme se zaměřili délku vztahů partnerství v různých generacích. Hypotéza nulová předpokládala, že délka manželských vztahů je rovnocenná. V alternativní hypotéze bylo konstatováno, že délka vztahů u starší generace trvá déle a rozvodovost v prvních letech manželství je nízká. Na toto se odkazovaly v dotazníku otázky 11 a 12. Pro ověření hypotézy byl použit test nezávislosti Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. (Chráska 2007, s 78) Testování bylo provedeno na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ V přiložené tabulce jsou uvedeny marginální četnosti a vypočteny očekávané četnosti v závorkách.

	1-5	6-11	11 a více	Σ
Rodiče	3(7,5)	8(21)	91(73,5)	102
Respondenti	12(7,5)	34(21)	56(73,5)	102
Σ	15	42	147	204

Tabulka 29 Kontingenční tabulka pro test nezávislosti. Zdroj: vlastní výzkum

Dalším krokem bylo vypočítat hodnoty $(P-O)^2 / O$ pro každé pole tabulky. Testové kritérium χ^2 byl vypočítán jako součet výše uvedených hodnot každého pole tabulky.

$$\chi^2 = 2,7+8,04+4,16+2,7+8,05+4,16 = 29,81$$

Vypočítaná hodnota χ^2 je ukazatelem rozdílu mezi skutečností a vyslovenou nulovou hypotézou. Pro posouzení χ^2 je třeba určit počet stupňů volnosti tabulky. Pro tuto tabulku o dvou řádcích a třech sloupcích platí počet stupňů volnosti 2. Výpočet byl proveden podle vzorce $f = (2-1) \cdot (3-1) = 2$

Pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 byla nalezena ve statistických tabulkách hodnota 5,991. Z uvedeného výpočtu vyplynulo, že vypočítaná hodnota je vyšší a proto jsme mohli odmítnout nulovou hypotézu, že délka trvání partnerského vztahu je stejná u obou generací. Přijali a potvrdili jsme hypotézu alternativní, která tvrdí: délka partnerského vztahu u starších generací trvá déle než u partnerský vztah mladších generací.

Ve druhé hypotéze byl cíl porovnat, zda může mít předmanželská výchova ve škole, či v rodinách vliv na délku partnerského soužití. V hypotézách nulové a alternativní jsme se zaměřili na srovnání odpovědí respondentů v otázkách č. 17,18 a 19 jak vnímají socioekonomické podmínky pro vznik manželství a porovnali je s odpověďmi na otázky

21 a 22 s možným vlivem předmanželské výchovy na to jak by mohl případně ovlivňovat délku vztahu. Odpovídalo se na polouzavřené otázky s více možnostmi. Výsledky byly vyhodnoceny z grafů, kde byly uvedeny četnosti odpovědí kladné, záporné . Položky nevím byly vyhodnoceny, ale nezapočítány do celkového hodnocení. Pro otázky 17, 18 a 19 týkajících se sociálních podmínek pro založení manželství , související s politikou státu ve vztahu k rodinám byly odpovědi rozděleny do třech skupin . Kladné odpovědi, záporné odpovědi a položky nevím. Z těchto byl vybrán aritmetický průměr a medián. Vzhledem k malým četnostem , bylo dále pracováno pouze s průměrem.

	Ot 17	Ot 18	Ot 19	průměr	medián
Ano	23	17	32	27,4	31
Spíše ano	34	31			
Spíše ne	20	15			
Ne	21	28	43	25,5	21
Nevím	4	11	27	14	11
Σ	102	102	102		

Tabulka 30 Průměr a medián k otázkám 17, 18, 19. Zdroj: vlastní výzkum

	Ot 20	Ot 21	Průměr
Ano	49	28	38,5
Ne	35	53	44
Nevím	18	21	19,5
Σ	102	102	

Tabulka 31 : Průměr k otázkám 20, 21. Zdroj: vlastní výzkum

	Ano	Ne	Nevím	Σ
Sociálně ekonomické Podmínky	27,4 (26,1)	25,5 (27,52)	14 (13,26)	66,9
Vliv předmanželské Výchovy	38,5 (39,79)	44 (41,97)	19,5 (20,23)	102
Σ	65,9	69,5	33,5	168,9

Tabulka 32 Tabulka pro výpočet Chi- kvadrát. Zdroj: vlastní výzkum

Četnosti odpovědí byly zprůměrovány a použity k výpočtu testu nezávislosti. Dalším krokem bylo vypočítat hodnoty $(P-O)^2 / O$ pro každé pole tabulky. Testové kritérium χ^2 byl vypočítán jako součet výše uvedených hodnot každého pole tabulky.

$$\chi^2 = 0,06 + 0,15 + 0,04 + 0,04 + 0,09 + 0,03 = 0,41$$

Pro tuto tabulku o dvou řádcích a třech sloupcích platí počet stupňů volnosti 2.

Pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 byla nalezena ve statistických tabulkách hodnota 5,991. Z uvedeného výpočtu vyplynulo, že vypočítaná hodnota je nižší a proto jsme přijali nulovou hypotézu - předmanželská výchova má souvislost s délkou soužití stejně jako socioekonomické podmínky pro vznik rodiny.

5.3 Závěr

Výzkum, který byl určen věkovému rozpětí od 18 let, byl v první řadě ovlivněn vyšším množstvím odpovídacích respondentů ve vyšším věku, proto jej nemůžeme rozprostřít na celou zkoumanou populaci pomocí Gaussovy křivky. Věk od 18 let byl vybrán z toho důvodu, že od tohoto věku mohou mladí lidé uzavírat manželství. Výzkum na daném vzorku nezohledňoval možnost dřívějšího sňatku. Dalším nedostatkem výzkumu bylo a tříčtvrtinové zastoupení žen což způsobilo nerovnoměrné hodnocení některých otázek. Navzdory tomu hodnotím validitu jako poměrně vysokou. Tato byla potvrzena přesným výpočtem testu dobré shody Chí-kvadrát a verifikována podle tabulky statistické významnosti. Domnívám se, že tento dotazník změnil a poskytl data k tomu, co bylo cílem zkoumání a přesvědčil mě na zkušebním vzorku o tom, že odpovídá skutečnosti. Reliabilitu hodnotím průměrnou, pokud bych daný výzkum prováděl znovu, zvolil bych jinou formulaci otázek především v druhé půli dotazníku. V budoucnu bych zabezpečil pokrytí většího vzorku respondentů, například na uzlových místech úřadů kde se vyskytuje více lidí různých věkových i sociálních skupin. Pravděpodobně by se mi v části dotazníku dostalo jiných odpovědí. Přestože dotazník je nejrozšířenější metoda sběru dat, způsob jejich získávání může zkreslovat jeho výsledek nepochopením otázek, nebo nezájmem se na výzkumu podílet. Osobně beru výše zmíněné dotazníkové šetření jako dobrý vklad do budoucí praxe. Výzkum prokázal, že zmíněný počet distribuovaných dotazníků k takovému výzkumu nebyl dostatečně reprezentativní, i kdyby byl výběr vzorku náhodný.

6 SHRNU TÍ VÝZKUMU (ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI)

Jaroslavu Peškovou jako filozofku výchovy mnoho lidí nezná. Přesto by mohla promlouvat k současné generaci svými nadčasovými publikacemi, ve kterých se objevují teoretické základy sociální pedagogiky. Sociální rozměr spočívá především v možnosti pomáhat slabším, vyloučeným a jinak oslabeným členům společnosti. Stejně tak předpokládala, že nová, nastupující technická společnost bude mít problém, který se bude projevovat především v mezilidských vztazích. Výzkum prokázal, že za posledních padesát let rozvodovost stoupla z původních 24,2% v roce 1968 na dnešních 50,4 %. Stejně tak manželství jako instituce ztratilo svou kredibilitu a společnost dnes vnímá volný svazek jako plnohodnotnou alternativu ke sňatku. Tradice manželského svazku přežívá v myšlení starších ročníků, kde stále platí, že pokud mají partneři dítě, měli by se vzít. Přesto tlak na mladé rodiče slábne a počet partnerství ve volném svazku vzrůstá. A to přes to, že manželům stát poskytuje řadu výhod. Manželé mohou výhodněji danit, dědit i pobírat důchody. Ve výzkumu se objevily dvě podobné otázky, na které respondenti odpověděli protikladně. Socioekonomické podmínky pro založení rodiny považují respondenti za dobré, ale sociální politiku státu spíše ne. To může znamenat že respondenti se zabezpečili, před připravili na možnost být rodiči a od státu nevyžadují žádné subvence a pomoc státu se jim zdá dostačující, ale v případě potřeby narazí na systém dávek, které je obtížné získat, nebo jsou nedostačující. Dále z výzkumu vyplynulo, že rodinná výchova ve školách svůj účel a cíl neplní. Podle RVP má být výuka zaměřena na poznávání vztahů mezi lidmi, na řešení problémů a změn v životě. Podle výzkumu je nejčastější důvod rozpadu vztahu právě neschopnost řešit krize a nesoulad mezi partnery. Respondenti přesto uvedli, že je v jejich současném vztahu ovlivnila právě rodina. Z výsledků tedy vyplývá, že školství stále zaostává za rodinnou výchovou. Předmět rodinná výchova s dotací jedna hodina týdně nemůže konkurovat ani nahrazovat výchovu v nefunkčních rodinách. Výsledky, které jsme získali v bakalářské práci se shodují s teoretickými studiemi zmíněnými v předchozích kapitolách.

7 DISKUSE

Rodina plnila tisíce let v lidské společnosti funkci umožňující rozvoj lidského druhu. A to formou sdílené odpovědnosti týkající se zdrojů (jak materiálních, tak duchovních) pro své doposud neproduktivní děti a naopak výkonné děti poskytovaly oporu a jistotu stárnoucím rodičům. Vývoj sociálního státu a systému postupně umožňoval převzetí odpovědnosti státními institucemi. Současný sociální stát poskytuje dostatek zabezpečení dětem i seniorům. Tento systém zcela zásadně přispěl ke změně organizační struktury společnosti. Rodiče se díky sociálnímu systému nemusí snažit o vytváření zdrojů a naopak nejsou ve stáří odkázáni na pomoc a podporu ze strany svých dětí. Vztahy v rodinách se mění mezi partnery, generacemi vlivem sociálních i ekonomických podmínek, kulturních změn i v důsledku demografických procesů. V soužití současných generací se bezvýhradně mění dramaticky vztahy muže a ženy, které se dříve, v průběhu mnoha generací, měnily jen pozvolna. Další změnou je vztahová rovina mezi dítětem a rodičem. Přijetí osobnosti dítěte přináší změnu ve výchově, kdy těžiště socializace nahradil rozvoj individuálních schopností a způsobilost být úspěšný. Co tedy jest rodina, jaké je její bytostné určení. Co činí za všech okolností rodinu rodinou? Pešková nám to osvětluje. Rodina je sociální skupina., průsečík vztahů člověka k přírodě a společnosti. A typ kolektivity, která je provázená sebereflexí. Výsledky, které jsme získali v bakalářské práci se shodují s teoretickými studii zmíněnými v předchozích kapitolách. Dotaz ve výzkumu, zda má manželství stále svoji kredibilitu potvrdil předchozí domněnku, že manželství si stále udržuje svoji vysokou hodnotu a stále je pro většinu z nás optimální druh partnerského soužití. Sociální pedagogika je považována za hraniční vědu, disciplínu na pomezí pedagogiky a sociologie. (Nečas 2013, s 29) Sociální pedagogika zkoumá vztahy mezi prostředím a výchovou. Smyslem je uvést jedince, či skupinu do stavu, který odpovídá platné normě. Současné postavení sociální pedagogiky, která reaguje na sociální i patologické projevy skupin a jednotlivců je velmi důležité právě v návaznosti na zmíněné změny hodnotového systému. (Munková 2001, s. 72) Snahou sociální pedagogiky je pomáhat poskytnutím podání pomocné ruky jedincům, či skupinám, jako jsou rodiny, organizace či celé sociální třídy.

8 DOPORUČENÍ

Sociální pedagogika jako vědecká disciplína je součástí pomáhajících profesí. Je to obor v našich končinách mladý a začal se rozvíjet až po roce 1989, za což mohl tehdejší komunistický režim. Tento režim neuznával, že lidé mohou mít i jiné potřeby než stát uznával a komunistická strana naivně předpokládala, že výchovou občanů ke komunismu sociální problémy samy zmizí. Tyto nemizely, avšak nebyly oficiálně přiznány. Hlavní náplní tohoto oboru je předcházet problémovým situacím v podobě účinné prevence, včasná intervence v případě řešení krizové situace a poskytování pomoci potřebným. Základní filozofií sociální pedagogiky je chápání člověka a jeho sociální sítě. Tato ho může ovlivňovat jak v pozitivním, tak negativním směrem. Sociální pedagog musí řešit nespécifikované problémy, protože z teoretického hlediska není stále teorie sociální pedagogiky pevně zakotvena. Proto se objevují problémy v uplatnění a postavení pedagoga mezi ostatními profesemi. Tato nedokonalost systému mě vedla k mé bakalářské práci. Výše zmiňovaná nejednoznačnost zakotvení sociální pedagogiky začíná právě neznalostí provázející filozofie, kterou nenásilně vnášela do srdcí lidí právě Jaroslava Pešková. Protože právě Pešková upozorňovala na možnost krize rodiny v současném zrychlujícím světě, může být tato práce náhledem, jak předcházet, rozpoznávat a hlavně jednat z pohledu sociálního pedagoga s ohroženými rodinami, rodiči, partnery. Odborná praxe sociálního pedagoga slouží k neustálému propojování teoretických dovedností se složitou činností v praxi. Proto sociální pracovník v pozici vychovatele, nebo sociálního pracovníka by měl stále mít na zřeteli lidská i sociální práva všech zúčastněných. U práce s rodinou v krizi sociální pedagog klade důraz na zodpovědnost klientů a zapojuje je do aktivního řešení svých problémů. Potřeba sociální pedagogiky byla a je dána společenskou poptávkou po oboru, který by, který by dovedl nalézat odpovědi na problémy, spojené s nárůstem negativních jevů, změnou situací v rodinách a školách.

ZÁVĚR

V praktické části jsme se zabýval osobou Jaroslavy Peškové jejím vztahem k Janu Amosovi Komenskému a dalším filozofům . Zaujala mě její předpověď fungování rodiny a partnerských svazků, ze které jsem vycházel v teoretické části. Zde jsem porovnával stav a hodnoty rodinného života před půl stoletím a proměnu v hodnot manželství a rodinného soužití v čase. Současně jsem se zamýšlel nad současným fungováním rodiny v podmínkách proměny společnosti a kde se vzala tak zvaná krize rodiny. Menší stabilita současného partnerského a manželského života neodráží lidskou touhu po životě v páru. Nadále má instituce manželství a jeho úloha výchovy vysoký kredit ve společnosti a naopak se stává pro mnoho partnerů takřka nedosažitelnou metou. Tato problematika vychází z nedostatečné připravenosti mladých párů k pro vstup do manželství, stejně jako v nedostatku vzorů ve společnosti. V této rychlé společnosti je hlavní důraz kladen na vzdělání a, ale ne na překonávání překážek spojených s osamostatňováním. V této nové společnosti chybí uvědomění a vybudování si své vlastní nové identity na úkor dočasné slevy ze své stávající životní úrovně, která nutně nastane ve vztahu a budování nové ho partnerství. Jak předpověděla Jaroslava Pešková , novými nároky společnosti na právoplatné členství jsou jak vzdělání, tak kariérní růst , cestování a hmotné zajištění. Toto se neslučuje v očích mladých občanů se zájmem uzavírat dlouhodobé a pevné svazky. Jsem si vědom, že uvedené výsledky v bakalářské práci mají omezenou platnost, ale vypovídají o určitém časovém úseku, během něhož docházelo k proměně tak důležité instituce jakou je rodina.

Kniha Já, člověk Jaroslavy Peškové ukázala, že tato kniha patří mezi klenoty filozofie výchovy a předjímá vývoj společnosti jak po roce 1989 stejně jako je poplatná své době. Pešková v ní uvádí, děti a mladiství dnes trpí nedostatkem času rodičů. Problém dětí je problémem rodičů a učitel má být podle ní prostředníkem, mediátorem mezi generacemi. Škola by měla být příležitost, jak se naučit řešit problémy tváří v tvář.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ADAMS, Douglas. *Stopařův průvodce Galaxií*. Vydání čtvrté, v Argu druhé, revidované. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-257-0030-3.

BALVÍN, Jaroslav. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. Praha: Radix, 2008. ISBN 978-80-86031-83-5.

DUROZOU, Gérard, A.ROUSSEL, 1994. *Filozofický slovník*. Praha: Ewa Edition ISBN 80-85764-07-05

GABRIEL, Jiří. *Slovník českých filozofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1840-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

GIDDENS, Anthony a Philip W. SUTTON. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-669-8.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0226-2.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2.

NEČAS, Josef. *Patologie rodiny v kontextu postmoderní společnosti*. Zlín, 2013. Bakalářská práce. Universita Tomáše Bati, Zlín. Institut mezioborových studií.

PALOUŠ, Radim, Jaroslava PEŠKOVÁ, Jaroslav KOŤA a Pavla LIPERTOVÁ. *Cesta a život*. Praha: Univerzita Karlova, 1999. ISBN 80-86039-91-9.

PATOČKA, Jan 1981. *Jan Amos Komenský*. Bochum: Ruhr-Universität, ISBN

PATOČKA, Jan. *Jan Amos Komenský: gesammelte Schriften zur Comeniusforschung*. Bochum: Comeniusforschungsstelle im Institut für Pädagogik der Ruhr-Universität Bochum, 1981.

PATOČKA, Jan. *Péče o duši*. 1, Stati z let 1929-1952. Praha: Oikoymenh, 1996. Sebrané spisy Jana Patočky. ISBN 80-86005-24-0.

PEŠKOVÁ, Jaroslava a Ladislava SCHÜCKOVÁ. *Já člověk--: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. Učebnice a příručky pro vysoké školy. ISBN 80-04-21766-4.

PEŠKOVÁ, Jaroslava a František KOŽÍK. *Všichni na jednom jevišti světa*. Praha: Svoboda, 1991. ISBN 80-205-0091-X.

PEŠKOVÁ, Jaroslava (autor statě) : Rozhovor Petry Sobotkové s prof. Peškovou o rituálech. *Tradice a perspektivy pedagogických věd*, edit.: Váňová, R., 1. vyd., Praha, Karolinum press, 2003, s. 261-275, stat' ve sborníku z konference

PEŠKOVÁ, Jaroslava. *Role vědomí v dějinách a jiné eseje*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-7106-217-0.

PEŠKOVÁ, Jaroslava, 1992. *Filozofický a Pedagogický význam Komenského všennápravné koncepce společnosti a vývoj člověka*. Ostrava: Ostravská Univerzita, 1992

PEŠKOVÁ, J. *Filosofie výchovy – půda pro vzájemné setkání a dorozumění oborů a lidí*. In: *Hledání učitele, škola a vzdělávání v proměnách času*. Praha: Univerzita Karlova, 1996.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.

PRUDKÝ, Libor. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. Novověk. ISBN 978-80-200-1751-2.

RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. [Díl] 1, Starověk a středověk. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1.

RICKOVÁ, Gabriela *Jaroslava Pešková provádějící filozof* Brno, 2008 Bakalářská práce. Masarykova Univerzita v Brně

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. Pedagogika. ISBN 80-85866-33-1.

SVOBODOVÁ, Zuzana a Irena VAŇKOVÁ. *Dary J. Peškové: rozhovory, které pokračují: knížka z příspěvků přátel a žáků*. Praha: VIP Books, 2007. ISBN 978-80-7379-007-3.

STONE, Lawrence. *The university in society*. Vol. 1, Oxford and Cambridge from the 14th to the early 19 th century. Princeton: Princeton University Press, 1975.

VAŇKOVÁ, Irena. *Nádoba plná řeči: (člověk, řeč a přirozený svět)*. Praha: Karolinum, 2007. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1122-8.

<http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?sid=3&lng=cs&lsn=1&jiid=1&jcid=2>

Český statistický úřad <https://www.czso.cz/csu/czso/domov>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Počet rozvodů v ČR 1950-2012	48
Použitá literatura	86
Použitá literatura	86
Jaroslava Pešková	86
Legitimace Jaroslavy Peškové	86
Studijní průkaz J. Peškové	87

SEZNAM TABULEK

Graf č. 1 Věk respondentů	53
Tabulka ke grafu č. 1	53
Graf č. 2 Počty respondentů podle genderu	53
Graf č.3 Rodinný stav	54
Tabulka ke grafu č. 3	54
Graf č. 4 Dosažené vzdělání respondentů	55
Graf č. 5 Dosažené vzdělání rodičů respondentů	55
Graf č. 6 V jaké rodině jste vyrůstal/a	56
Graf č. 7 Ovlivnění vztahem rodičů k vlastnímu vztahu	56
Graf č. 8 Pokud mají partneři dítě, měli by se vzít	57
Tabulka ke grafu č. 8	57
Graf č. 9 Hlavní důvody vstupu do manželství	58
Tabulka ke grafu č. 9	58
Graf č. 10 důvody rozpadu manželství	59
Tabulka ke grafu č. 10	59
Graf č. 11 Doba trvání manželství rodičů	60
Graf č. 12 Doba trvání vašeho manželství/vztahu	60
Graf č. 13 Dokážete si představit	61
Graf č. 14 Rodina je zárukou životní stability	61
Graf č. 15 rodina má ve společnosti nezastupitelné místo	62
Graf č.16 Veřejné mínění nerozlišuje	62
Graf č. 17 Podmínky pro založení rodiny	63
Graf č. 18 Rodinná politika státu	63
Graf č. 19 Socioekonomické podmínky pro vznik manželství	64
Graf č. 20 Výchovný styl rodiny	65
Graf č. 21 Vliv předmanželské výchovy na délku soužití	65

Graf č. 22 Plní předmět rodinná výchova svůj účel?	66
Kontingenční tabulka	66
Průměr a medián k otázkám 17, 18, 19.....	67
Průměr k otázkám 20, 21	68
Tabulka pro výpočet Chí- kvadrát	68

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Rešerše

Příloha PII: Slovníček pojmů

Příloha PIII: Dotazník

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE LITERATURY

BALVÍN, Jaroslav. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. Praha: Radix, 2008. ISBN 978-80-86031-83-5.

Kniha se zaměřuje na filozofii výchovy a metodiku jak učit. Balvín popisuje cestu poznání filozofie a výchovy jako vědy o zákonitostech edukace. Autor v této publikaci popisuje, že filozofie výchovy není zdaleka téma jen teoretické, ale je významnou pomocí pro učitele, jak pomoci žákům v hledání smyslu života.

GIDDENS, Anthony a Philip W. SUTTON. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

Kniha významného sociologa je spíše obsáhlým učebním textem. Autor definuje jednotlivá témata a termíny oboru sociologie. Tyto zpracovává s vysokou odbornou znalostí, podává je nanejvýš čtivě a hlavně srozumitelně a záživně. Kniha je vlastně doplněná a aktualizovaná předchozí vydání. Jednotlivé kapitoly se věnují tématům lidské společnosti, od uspořádání společnosti po globalizaci.

MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

Kniha českého sociologa je zprávou o stavu společnosti a změn společnosti se týkajících. V jednotlivých kapitolách, v obsáhlém komentáři rozebírá sledované téma popisuje jednotlivé děje a spouštěče těchto dějů. Svůj výklad dokládá statistickými daty a grafy.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2.

Publikace podává přehled vývoje sociologických teorií sociálních deviací. Práce ukazuje, jak se do jednotlivých teorií sociálních deviací promítaly změny sociologických paradigmat v průběhu 20. století a jak se tyto změny odrazily ve výkladu sociální deviace. Autorka zhodnotila přínos jednotlivých teorií, historické proměny zájmu o různé aspekty deviantního chování a význam sociologie pro porozumění různým odchylkám od běžných sociálních norem společnosti.

PEŠKOVÁ, Jaroslava a Ladislava SCHÜCKOVÁ. *Já člověk--: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. Učebnice a příručky pro vysoké školy. ISBN 80-04-21766-4.

Autorka publikace chtěla vyjádřit některé podstatné poznatky o lidské skutečnosti co možná takovými slovy, která nejen říkáme, ale která pořád ještě něco říkají nám. A tím je podle autorky význam a smysl slova, které podle ní ztratilo zcela svou váhu. Snažila se

vrátit slovu hodnotu, dát na přední místo věc, aby se pak slovo dostalo na své místo, kam patří. Kniha je určena mladým lidem, kteří hledají odpovědi na základní otázky lidské existence a snaží se porozumět světu i sobě.

PEŠKOVÁ, Jaroslava a František KOŽÍK. *Všichni na jednom jevišti světa*. Praha: Svoboda, 1991. ISBN 80-205-0091-X.

Společná práce básníka, prozaika a dramatika a filozofky o jedné z největších historických postav vázajících se k českému národu. Monografie o Janu Amosovi Komenském, která nás provází jeho dílem, je plná citací z jeho děl i ofocených ukázek díla. Zasazená do historických souvislostí a opatřená doplňujícím textem

PATOČKA, Jan. *Péče o duši*. 1, Stati z let 1929-1952. Praha: Oikoymenh, 1996. Sebrané spisy Jana Patočky. ISBN 80-86005-24-0.

Kniha komunisty zakázaného filozofa, která neztratila na vážnosti svého obsahu. Patočkova práce a jako celek jeho myšlení a rozbor díla od Platona k marxismu. Kniha obsahuje systematické jádro Patočkovy filozofie, obsahuje tématické soubory *Péče o duši*, *Umění a čas*, *O Češích* a další. Patočka popisuje nezastupitelnost úlohy výchovy při formování člověka ve výchovném a vzdělávacím procesu.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.

Kniha se zaměřuje zejména na oblasti, jako je vliv prostředí a výchovy, sleduje dále rozmanitost výchovných vlivů jednotlivých sociálních prostředí a koncentruje se na některé činnosti, v nichž se realizuje sociálně pedagogická praxe. Důraz sociální pedagogiky na otázky výchovného vlivu sociálního prostředí vám umožní porozumět problémům současné rodiny, školy a vlivu vrstevníků na děti a mládež. Autor v přehledové publikaci nezapomněl ani na témata negativních sociálních vlivů a na sociální prevenci.

RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. [Díl] 1, Starověk a středověk. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1.

Prvorepubliková publikace se dočkala nového vydání deset let po sametové revoluci. Shrnující výklad filozofického myšlení od antické mytologie po mystiku pozdního středověku. Velice osobitá interpretace hodnotí filozofické koncepce z hlediska ideového zaměření autora. Jedno ze základních děl významného českého myslitele.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. Pedagogika. ISBN 80-85866-33-1.

Učebnice obecné didaktiky, která vás uvede do vymezené vědní oblasti. Logické utřídění látky a vzhled do soustavy jejího výkladu poskytuje studujícím teoretické poznání. Právě to umožňuje klást si otázky, problematizovat a vidět nové problémy, hledat jejich řešení, uvědomovat si smysl jednání v širších souvislostech. Publikace si klade za cíl podporovat samostatné pedagogické myšlení, které proniká do základních vztahů pedagogického procesu. Postihuje souvislosti, je s to kriticky analyzovat a hodnotit jednotlivé didaktické koncepce, odlišovat podnětné prvky od módnosti v aktuálních diskuzích. Tím vším se rozšiřuje základ, na němž učitel činí svá didaktická rozhodnutí.

SVOBODOVÁ, Zuzana a Irena VAŇKOVÁ. *Dary J. Peškové: rozhovory, které pokračují : knížka z příspěvků přátel a žáků*. Praha: VIP Books, 2007. ISBN 978-80-7379-007-3.

Sborník nazvaný "Dary J. Peškové. Rozhovory, které pokračují", který ze svých příspěvků sestavili a posmrtně své učitelce věnovali jako dík za její výuku a lidský přístup její žáci. Rozdělení sborníku na čtyři části: 1) Filozofie a výchova, filozofie výchovy, 2) "Všichni na jednom jevišti světa...", 3) Člověk v dialogu: tělesnost, příroda, domov, tradice, řeč, 4) Prostory setkávání. Popisují jak ona sama filozofii pojímala jako „filozofii provádějící“. Tak ji označil již v60. letech Jan Patočka na svých seminářích, které J. Pešková navštěvovala. Tento název použil, když mluvil o potřebě praktické filosofie pro tematizaci vědních a společenských otázek. Pešková sama ji označovala jako „provádějící“, protože člověka provádí životem a situacemi, ve kterých potřebujeme oporu. Kolegové Jaroslavy Peškové o ní dokonce napsali, že byla „první dámou české filosofie výchovy“

PŘÍLOHA P II: SLOVNÍK ZÁKLADNÍM POJMŮ

Etika – od řeckého slova *ethos* v konečném důsledku dobrý mrav

Filozofie – klade otázky o smyslu života vesmíru a vůbec

Filozofie provádějící - filozofie výchovy epimeleia (řec.) tak zvaná péče o duši

Integrace – začlenění, zapojení, proces spojování ve vyšší celek.

Manželství - dlouhodobé soužití páru zahájené sňatkem

Neformální manželství – označení pro soužití páru bez církevního, civilního sňatku

Nesezdané soužití – totéž co neformální manželství

Ontologie – filozofická disciplína o bytí

Paidea – péče o duši ve formě vzdělávání

Pansofie - bourání komunikačních bariér mezi lidmi

Rodina nukleární – rodina tvořená rodiči a jejich dětmi

Rozvod – právní zrušení manželství

Rozvodovost – demografický ukazatel , který udává kolik manželství ze sta se rozvedlo

Sňatek – obřad civilní, církevní , který ustavuje manželství

Výchova - cílevědomá činnost směřující k přípravě člověka na řešení společenských úkolů a osobního života

Skautský slib:

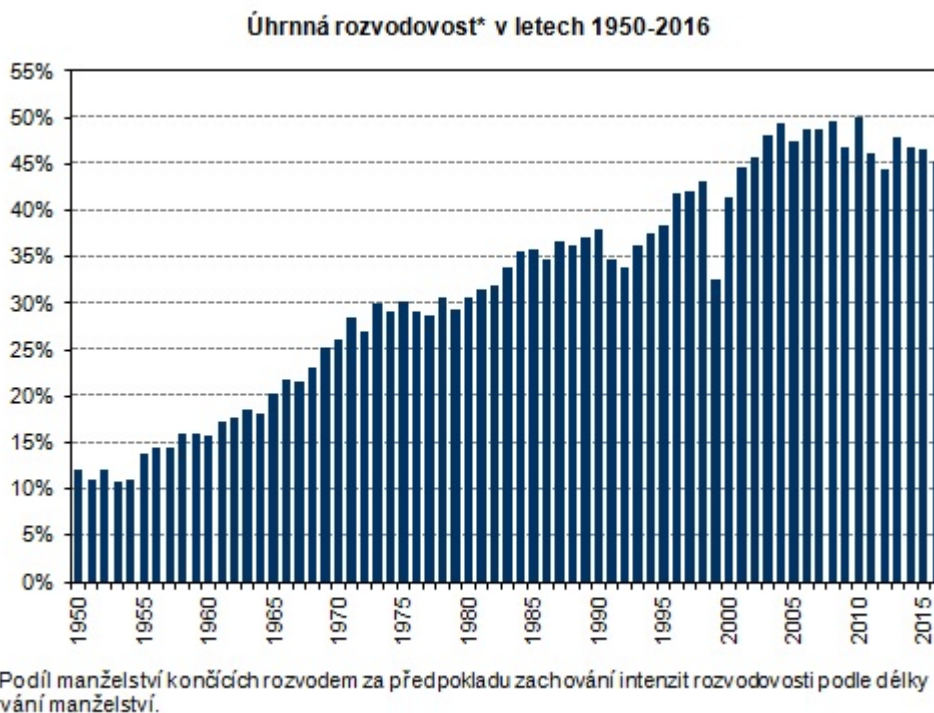
Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

*sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
duší i tělem být připraven(a) pomáhat vlasti i bližním.*

Slib lze doplnit dobrovolným dodatkem:

K tomu mi pomáhej Bůh.

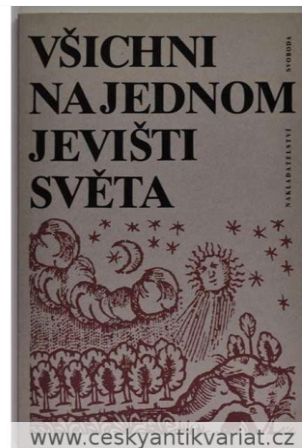
Zdroj: Malý průvodce metodikou skautského slibu pro vedoucí

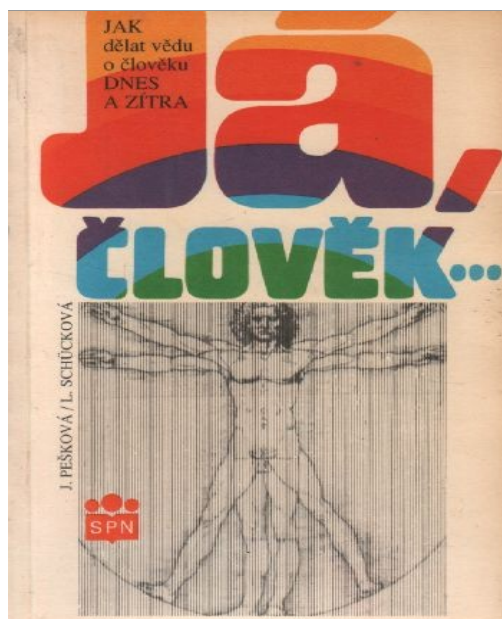
Tabulka 33 Rozvodovost v letech 1950 - 2015. Zdroj: ČSÚ

Obrázek 1 Jaroslava Pešková

Obrázek 2 Použitá literatura

Obrázek 3 Použitá literatura

Obrázek 4 Legitimace Jaroslavy Peškové

Obrázek 5 Studijní průkaz J. Peškové

PŘÍLOHA P III. DOTAZNÍK

Dotazník pro bakalářskou práci

Dotazník pro bakalářskou práci

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku.

1. Váš věk

- 18-25
- 26-40
- 41-99

2. Vaše pohlaví

- ŽENA
- MUŽ

3. Rodinný stav

- ženatý / vdaná
- volný svazek
- rozvedený/rozvedená
- žiji sám / sama

4. Vaše dosažené vzdělání

- základní
- vyučen
- středoškolské / vyučen s maturitou
- vysokoškolské

5. Nejvyšší dosažené vzdělání Vašich rodičů

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- základní
- vyučen
- středoškolské /maturita
- vysokoškolské

6. V jaké rodině jste vyrůstal/a

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- V úplné - původní
- V rozvedené - u jednoho z rodičů
- V úplné - u jednoho z rodičů s partnerem

7. Myslíte si, že Vás manželství/vztah vašich rodičů ovlivnilo v rozhodování o vašem manželství/vztahu?

- Ano
- Ne

8. Pokud mají partneři dítě, měli by se vzít

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Ano
- Spíše ano
- Ne
- spíše ne
- nevím

9. Jaký je podle Vás hlavní důvod vstupu do manželství

- Láska
- Finanční důvody
- Narození dítěte
- Jiná...

10. Jaký je podle Vás důvod rozpadu manželství/vztahu

- Nesoulad mezi partnery
- Neschopnost řešit krize
- Nevěra
- Finanční problémy
- Jiná...

11. Doba trvání Vašeho manželství / vztahu

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1-5 let
- 6-10 let
- 10 a více roků

12. Jak dlouho trvá/trvalo manželství Vašich rodičů

- 1-5 let
- 5-10 let
- 10 a více let

13. Dokážete si představit, že byste se vícekrát oženil/vdala?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne
- Nevím

14. Manželství a rodina je zárukou životní stability člověka

- Ano
- Ne
- Nevím

15. Tradiční manželská rodina má ve společnosti své nezastupitelné místo

- Ano
- Ne
- Nevím

16. Veřejné mínění nerozlišuje mezi manželstvím a dlouhodobým soužitím

Nápověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Ano
- Ne
- Nevím

17. Životní a sociální podmínky pro založení rodiny považuji jako obecně dobré

Nápověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Ano
- Ano, mohlo by to být lepší
- Ne, ale nějak to zvládneme
- Ne
- Nevím

18. Rodinná politika státu je na dobré úrovni

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Plně souhlasím
- Souhlasím s výhradami
- Nevím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím

19. Socio-ekonomické podmínky pro vznik manželství

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Jsou v současnosti dobré
- Byly v minulosti lepší
- Nevím, neumím porovnat

20. Jaký byl výchovný styl rodiny, ve které jste vyrůstali

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Autoritativní
- Demokratické
- Liberální

21. Myslíte si, že předmanželská výchova má vliv na délku partnerského soužití?

- Ano
- Ne
- Nevím

22. Máte za to, že předmět rodinná výchova ve školách plní svůj účel?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Souhlasím
- Nemám informace
- Nesouhlasím